

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
NIILA JÄÄSKINENA
od 11. prosinca 2014.¹

Predmet C-352/13

**Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA
protiv
Evonik Degussa GmbH,
Akzo Nobel NV,
Solvay SA,
Kemira Oyj,
Arkema France SA,
FMC Foret SA,
Chemoxal SA,
Edison SpA**

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Landgericht Dortmund (Njemačka))

„Pravosudna suradnja u građanskim i trgovačkim stvarima – Uredba (EZ) br. 44/2001 – Posebna nadležnost – Tužba radi dostave podataka i naknade štete protiv društava s domicilom u različitim državama članicama koja su u različitim mjestima i trenucima sudjelovala u zabranjenom sporazumu koji je proglašen protivnim članku 81. UEZ-a (članak 101. UFEU a) i članku 53. Sporazuma o EGP-u – Članak 6. točka 1. – Nadležnost u slučaju više tuženika – Opasnost od nepomirljivih odluka – Povlačenje tužbe u odnosu na jedinog tuženika s domicilom u državi članici u kojoj je sjedište suda pred kojim se vodi postupak – Održavanje nadležnosti – Zloupotreba prava – Članak 5. točka 3. – Nadležnost u stvarima koje se odnose na delikte – Pojam „mjesto gdje se dogodio štetni događaj“ – Moguća nadležnost u odnosu na sve tuženike i sve vidove zatražene štete na temelju svakog mjesta na području država članica u kojem je zabranjeni sporazum sklopljen i proveden – Članak 23. – Sporazumi o prenošenju nadležnosti – Arbitražne klauzule – Utjecaj načela pune učinkovitosti zabrane ograničavajućih sporazuma na temelju prava Unije“

I – Uvod

1. Zahtjev za prethodnu odluku, koji je uputio Landgericht Dortmund (regionalni sud u Dortmundu, Njemačka), odnosi se na tumačenje članka 5. točke 3. i članka 6. točke 1. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima² (u daljnjem tekstu: Uredba Bruxelles I), i na, što je novi aspekt, vezu između tih odredaba i vodećih načela prava tržišnog natjecanja Unije koji se odnose na članak 101. UFEU-a.

¹ — Izvorni jezik: francuski

² — SL 2001., L 12, str. 1., SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30. Tu će uredbu zamijeniti Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL L 351, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 11., str. 289.), čija većina odredaba će stupiti na snagu 10. siječnja 2015.

2. Taj je zahtjev upućen u okviru tužbe radi dostave podataka i naknade štete koju je navedenom njemačkom sudu podnio tužitelj sa sjedištem u Belgiji protiv više društava sa sjedištem u različitim državama članicama – od kojih samo jedno sa sjedištem u Njemačkoj – koja su sudjelovala u povredi koja je odlukom Europske komisije proglašena protivnom zabrani sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja iz članka 81. UEZ-a (sada članak 101. UFEU-a) i članka 53. Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru od 2. svibnja 1992.³

3. Budući da se stranke nisu sporazumjele o međunarodnoj nadležnosti suda koji je uputio zahtjev, taj sud zahtijeva tumačenje Suda s tri glavna motrišta.

4. U prvom redu, on postavlja pitanje o primjenjivosti članka 6. točke 1. u sporu poput onoga, o kojem je ovdje riječ, a kojim se dopušta proširenje nadležnosti suda tako da on može također odlučivati o zahtjevima protiv tuženika različitih od tuženika s domicilom u njegovu području radi izbjegavanja nepomirljivih odluka. Osim toga, ta se problematika pojavljuje u posebnom slučaju u kojem je, kao u ovom predmetu, tužitelj povukao svoju tužbu u odnosu na jedinog tuženika sa sjedištem u državi članici suda pred kojim se vodi postupak, a koji se može smatrati „osnovnim tuženikom“ jer se na njemu samom može zasnivati nadležnost suda.

5. U drugom redu, u vezi s nadležnošću u stvarima koje se odnose na štetne radnje i delikte iz članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I, Sudu je postavljeno pitanje, treba li se pojam „mjesta gdje se dogodio štetni događaj“ u smislu te odredbe shvatiti tako da dopušta poveznicu navedene nadležnosti, s obzirom na sve tuženike i sveukupnu navodnu štetu, sa svakim od brojnih mjesta u državama članicama u kojima je zabranjeni sporazum bio sklopljen i/ili proveden i u kojem je sloboda izbora kupaca time bila prema tužiteljevu mišljenju ograničena.

6. U trećem redu, izgleda da sud koji je uputio zahtjev polazi od pretpostavke da određeni sporazumi o prenošenju nadležnosti, koji se mogu obuhvatiti člankom 23. Uredbe Bruxelles I, i/ili arbitražne klauzule, na koje se pozivaju tuženici u glavnom postupku, pokrivaju postavljene zahtjeve za naknadu štete. Sud koji je uputio zahtjev predlaže Sudu da se izjasni o tome, može li u ovom slučaju načelo djelotvorne provedbe zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja iz članka 101. UFEU-a predstavljati prepreku za mogućnost isticanja takvih klauzula protiv tužitelja kada je tužba za naknadu štete podnesena sudovima koji bi bili nadležni na temelju članka 5. točke 3. i/ili članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I.

7. Ističem da je ovaj predmet prvi u kojem se od Suda traži donošenje izravne odluke o odnosu između, s jedne strane, odredaba primarnog prava kojima se jamči slobodno tržišno natjecanje unutar Europske unije, i, s druge strane, odredaba međunarodnog privatnog prava Unije koje se odnose na sudsku nadležnost u građanskim i trgovačkim stvarima, i to povodom spora čija se posebnost sastoji u tome, da se odnosi na zabranjeni sporazum koji je značajan po tome da ima veliki broj sudionika i žrtava te jer je njime narušeno tržišno natjecanje na cijelom unutarnjem tržištu.

8. Prije svega pojašnjavam da mi se čini da Uredba Bruxelles I, čiji je cilj stvoriti sustav vlastitih pravila o nadležnosti Unije za prekogranične sporove u građanskim i trgovačkim stvarima, nije savršeno prilagođena za osiguranje privatne provedbe odredaba prava tržišnog natjecanja Unije (ili „private enforcement“, prema uobičajenom nazivu na tom području)⁴ koja bi bila djelotvorna u predmetnim okolnostima.

3 — SL 1994., L 1, str. 3., u daljnjem tekstu: Sporazum o EGP-u, SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 6., str. 4. S obzirom da je tekst članka 53. Sporazuma o EGP-u u bitnome sličan tekstu članka 81. UEZ-a i članka 101. UFEU-a, ono što će se iznijeti u ovom mišljenju u odnosu na ove potonje odredbe vrijedit će *mutatis mutandis* za prethodne odredbe.

4 — Nasuprot provedbi tih odredbi u javnoj sferi („public enforcement“) koju osiguravaju Komisija i nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje.

9. Naime, primjena određenih odredbi te uredbe može dovesti do teritorijalne podjele nadležnosti između sudova država članica koja bi mogla, s jedne strane, biti nedostatna sa stajališta zemljopisnog dosega prava tržišnog natjecanja Unije, te, s druge strane, otežati žrtvama nezakonitih ograničenja tržišnog natjecanja da zahtijevaju i ishode cjelovitu naknadu štete koju su pretrpjele. Stoga mi se čini mogućim da tvorci takvih ograničenja koriste te odredbe međunarodnog privatnog prava tako da stvaraju situaciju u kojoj bi se građanskopravne posljedice jedinstvene i teške povrede pravila tržišnog natjecanja Unije morale odrediti u okviru niza postupaka raspršenih među različitim državama članicama.

10. Općeniti zaključak koji ću izvesti iz ovog zahtjeva za prethodnu odluku jest taj, *de lege ferenda*, da bi zbog posebnih posljedica koje prekogranične protutržišne prakse mogu imati na području pravosudne suradnje u građanskim stvarima – pogotovu kada su tako složene kao što su u glavnom postupku – bilo prema mojem mišljenju smisleno da zakonodavac Unije predvidi umetanje vlastitog pravila o tržišnom natjecanju za takve prakse u Uredbu Bruxelles I⁵, po uzoru na pravilo o sukobu zakona koje je u uredbi, koja se obično naziva „Rim II“, posebno utvrđeno za obveze nastale zbog radnji ograničavanja tržišnog natjecanja⁶.

II – Pravni okvir

11. U skladu s uvodnim izjavama 11., 12., 14. i 15. Uredbe Bruxelles I:

„(11) Propisi o nadležnosti moraju biti izuzetno predvidljivi i utemeljeni na načelu da se nadležnost uglavnom utvrđuje prema domicilu tuženika, pri čemu takva nadležnost mora uvijek postojati, osim u nekim točno određenim slučajevima, u kojima je zbog predmeta spora ili autonomije stranaka opravdana neka druga poveznica. Domicil pravne osobe mora biti autonomno utvrđen kako bi zajednička pravila bila transparentnija i kako bi se izbjegli sukobi nadležnosti.

(12) Osim domicila tuženika, trebale bi postojati alternativne osnove za utvrđivanje nadležnosti, utemeljene na bliskoj vezi između suda i postupka ili radi olakšavanja ispravnog suđenja.

[...]

(14) Autonomija stranaka ugovora koji se ne odnosi na osiguranje, potrošnju ili zapošljavanje, ako je dopuštena samo ograničena autonomija za određivanje nadležnosti sudova, mora se poštovati, ali uz poštovanje isključivih nadležnosti utvrđenih ovom uredbom.

(15) U interesu skladnog zadovoljavanja pravde potrebno je smanjiti mogućnost vođenja paralelnih postupaka i osigurati da u dvjema državama članicama ne budu donesene dvije nepomirljive presude. [...]“

12. Člankom 1. stavkom 2. točkom (d) Uredbe Bruxelles I arbitraža je isključena iz njezina područja primjene.

5 — Donošenje posebnih pravila tržišnog natjecanja za kolektivne tužbe u slučaju povrede pravila tržišnog natjecanja Zajednice bilo je prepoznato kao značajan problem u Zelenoj knjizi o reviziji Uredbe Bruxelles I [COM(2009) 175 *final*, t. 8.2 *in fine*], ali to utvrđenje nije dalo rezultata u Uredbi br. 1215/2012 kojom je okončana ta revizija.

6 — Vidjeti članak 6. stavak 3. Uredbe (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“) (SL L 199, str. 40.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 73.) koja uređuje samo štetne događaje nastale prije 11. siječnja 2009. (presuda Homawoo, C-412/10, EU:C:2011:747). U skladu s uvodnom izjavom 21. te Uredbe, "[p]osebno pravilo iz članka 6. nije iznimka od općeg pravila iz članka 4. stavka 1. [to jest, „pravo koje se primjenjuje na izvanugovornu obvezu nastalu iz protupravnog postupanja je pravo one države u kojoj šteta nastane“], već njegovo pojašnjenje”.

13. U Poglavlju II. navedene uredbe utvrđen je niz pravila o sudskoj nadležnosti u građanskim i trgovačkim stvarima. U njezinu članku 2. stavku 1. utvrđeno je načelo prema kojem „[u]z poštovanje odredaba ove uredbe, osobama s domicilom u nekoj državi članici sudi se pred sudovima te države članice, bez obzira na njihovo državljanstvo“.

14. U Odjeljku 2. navedenog poglavlja o „Posebnoj nadležnosti“ članak 5. točka 3. predviđa da „[o]soba s domicilom u državi članici može u drugoj državi članici biti tužena [...] u stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi–delikte, pred sudovima u mjestu u kojemu se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi“.

15. U navedenom odjeljku člankom 6. točkom 1. dodaje se da „[o]soba s domicilom u državi članici može biti tužena [...] ako je ona jedan od više tuženika, i pred sudom u mjestu u kojemu bilo koja od tuženih osoba ima domicil, pod uvjetom da su tužbe toliko usko povezane da ih je bolje obrađivati zajedno kako bi se izbjegla opasnost donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima“.

16. U Odjeljku 7. navedenog poglavlja naslovljenom „Ugovorena nadležnost“, tekst članka 23. stavaka 1. i 5. glasi kako slijedi:

„1. Ako se stranke, od kojih jedna ili više njih ima domicil u državi članici, sporazume da će sud ili sudovi države članice biti nadležni za sporove koji nastanu ili su nastali u vezi s određenim pravnim odnosom, nadležan će biti taj sud ili ti sudovi. Takva nadležnost je isključiva, osim ako su stranke postigle drugačiji sporazum. [...]

[...]

5. Dogovori [...] kojima se dodjeljuje nadležnost nemaju pravnu vrijednost ako su u suprotnosti s člancima 13., 17. i 21. ili ako isključuju nadležnost sudova koji imaju isključivu nadležnost u skladu s odredbama članka 22.“

III – Glavni postupak, prethodna pitanja i postupak pred Sudom

17. Tužba u glavnom postupku temelji se na odluci od 3. svibnja 2006.⁷ u kojoj je Komisija zaključila da je više društava koje isporučuju vodikov peroksid i/ili natrijev perborat⁸ sudjelovalo u jedinstvenoj i trajnoj povredi zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja propisanom člankom 81. EZ–a i člankom 53. Sporazuma o EGP–u⁹.

18. U navedenoj odluci navedeno je da se razdoblje počinjenja povrede koje je uzeto u obzir protezalo od 31. siječnja 1994. do 31. prosinca 2000. i da je obuhvaćala cjelokupno područje Europskog gospodarskog prostora (EGP). Predmetni zabranjeni sporazum sastojao se uglavnom od razmjene podataka između konkurenata o cijenama i obujmu prodaje, od sporazuma o cijenama i smanjenju proizvodnih kapaciteta, te od nadzora nad provedbom protutržišnih sporazuma. Sud koji je uputio

7 — Odluka Komisije C(2006) 1766 *final* postupku primjene članka članka 81. Ugovora o EZ–u i članka 53. Sporazuma o EGP–u u odnosu na Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret SA, Kemira Oyj, L’Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA i Arkema SA (Predmet COMP/E/38.620 – Vodikov peroksid i perborat) (SL 2006., L 353, str. 54.).

8 — Vodikov vodikov vodikov služi osobito kao sredstvo za izbjeljivanje u industriji papira i tekstila kao i za dezinfekciju i pročišćavanje otpadne vode. Natrijev perborat uglavnom se koristi kao aktivna tvar u sintetičkim deterdžentima i praškovima za pranje (vidjeti *ibidem*, t. 2., 3. i 4.).

9 — Sažetak izrečenih novčanih kazni i tužbi podnesenih protiv istih Općem sudu Europske unije i Sudu nalazi se u priopćenju za medije br. 154/13 od 5. prosinca 2013. dostupnom na sljedećoj internetskoj adresi: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-12/cp130154fr.pdf>.

zahtjev ističe da su se ta koluzivna djelovanja odvijala u okviru sastanaka i telefonskih razgovora koji su se održavali uglavnom u Belgiji, Njemačkoj i Francuskoj te da su počinitelji povrede u tome sudjelovali na različite načine, ali su bili svjesni nezakonitosti svojih tajnih radnji namijenjenih ograničavanju tržišnog natjecanja.

19. Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA (u daljnjem tekstu: CDC) je društvo sa sjedištem u Belgiji čija je djelatnost ostvarivanje prava na naknadu štete koja su mu ustupili, izravno ili neizravno, određeni poduzetnici koji su navodno oštećeni u okviru navedene povrede¹⁰.

20. CDC je 16. ožujka 2009. Landgerichtu Dortmund podnio tužbu za naknadu štete protiv solidarnih tuženika – društava koje je Komisija kaznila i koja su imala domicil u različitim državama članicama, pri čemu je samo jedno od njih imalo sjedište u državi suda, to jest Evonik Degussa GmbH (u daljnjem tekstu: Evonik Degussa), sa sjedištem u Essenu (Njemačka)¹¹.

21. U rujnu 2009., nakon dostave tužbe svim tuženicima u glavnom postupku, ali prije isteka roka određenog za dostavu odgovora na tužbu i početka usmenog dijela postupka, CDC je povukao tužbu protiv tog njemačkog društva zbog sklapanja nagodbe. Na kraju 2009., preostali tuženici u postupku pozvali su Evonik Degussa i druga dva društva pogođena odlukom Komisije da stupe u postupak kao intervenijenti¹².

22. CDC ističe da su između 1994. i 2006. poduzetnici, koji su mu ustupili svoja prava, kupili kod dobavljača koji su sudjelovali u zabranjenom sporazumu, značajne količine vodikova peroksida koje su isporučene na ugovornoj osnovi u različitim državama članicama Unije ili EGP-a.

23. Prigovarajući da su neki od tih ugovora sadržavali arbitražne klauzule i klauzule o izboru suda, svi tuženici u glavnom postupku osporili su međunarodnu nadležnost.

24. Landgericht Dortmund zaključio je da se njegova nadležnost može temeljiti samo na odredbama članka 6. točke 1. i članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I, osim ako ta nadležnost nije valjano isključena sporazumom o prenošenju nadležnosti na temelju članka 23. te uredbe ili arbitražnom klauzulom. U tom je kontekstu taj sud odlukom dostavljenom 26. lipnja 2013. prekinuo postupak i uputio Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1.

- (a) Treba li članak 6. točku 1. Uredbe [Bruxelles I] tumačiti na način da je prikladno – kada se od tuženika koji ima sjedište u državi suda, i drugih tuženika koji imaju sjedišta u drugim državama članicama, tužbom zahtijeva da solidarno naknade štetu i dostave podatke zbog jedinstvene i trajne povrede koju su počinili u više država članica na različitim mjestima i u različito vrijeme (pri čemu je povredu članka 81. UEZ-a, članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u utvrdila Komisija) – spomenute zahtjeve raspraviti zajedno te o njima odlučiti istovremeno kako bi se izbjegle odluke koje bi mogle biti nepomirljive ako bi se zahtjevi odlučivali odvojeno?

10 — U odluci o upućivanju prethodnog pitanja navodi se da je CDC sklopio ugovor o ustupu prava na naknadu štete s 32 poduzetnika sa sjedištem u različitim trećim europskim državama, uz pojašnjenje da su neki među njima prethodno sklopili takve sporazume s 39 drugih poduzetnika.

11 — Tuženici su bili Akzo Nobel NV (u daljnjem tekstu: Akzo Nobel), sa sjedištem u Nizozemskoj, Solvay SA (u daljnjem tekstu: Solvay), sa sjedištem u Belgiji, Kemira Oyj (u daljnjem tekstu: Kemira), sa sjedištem u Finskoj, Arkema France SA (u daljnjem tekstu: Arkema France), sa sjedištem u Francuskoj (u odnosu na kojeg je CDC kasnije povukao tužbu), FMC Foret SA (u daljnjem tekstu: FMC Foret), sa sjedištem u Španjolskoj i Evonik Degussa, jedini sa sjedištem u Njemačkoj (prvo tuženik, a sada intervenijent u potporu Akzo Nobela, Solvaya, Kemire i Arkema France).

12 — Chemoxal SA, intervenijent u potporu Solvay i FMC Foreta, sa sjedištem u Francuskoj, dok je Edison SpA (u daljnjem tekstu: Edison) intervenijent u potporu Akzo Nobela, Kemire, Arkema France i FMC Foreta, sa sjedištem u Italiji.

(b) U tom kontekstu, treba li uzeti u obzir da je tužba podnesena protiv tuženika sa sjedištem u državi suda povučena nakon što je tužba dostavljena svim tuženicima i prije isteka roka koji je sud odredio za davanje odgovora na tužbu te prije početka prvog ročišta?

2. Treba li članak 5. točku 3. Uredbe [Bruxelles I] tumačiti na način da je – kada se protiv tuženika sa sjedištima u različitim državama članicama tužbom zahtijeva dostava podataka i naknada štete zbog jedinstvene i trajne povrede u kojoj su u više država članica sudjelovali u različito vrijeme i na različitim mjestima (a da je povredu članka 81. EZ-a, čl. 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u utvrdila Komisija) u odnosu na svakog tuženika i u odnosu na sve vidove zatražene štete ili sveukupnu štetu – do štetnog događaja došlo u državama članicama u kojima su se sklapali ili provodili nezakoniti sporazumi?

3. U slučaju tužbi za naknadu štete zbog povrede članka 81. UEZ-a, članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (zabrana sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja), omogućuje li načelo učinkovite provedbe zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije uzimanje u obzir arbitražnih klauzula i sporazuma o prenošenju nadležnosti sadržanih u ugovorima o isporuci robe kada se takvim uzimanjem u obzir odstupa od pravila međunarodne nadležnosti predviđenih člankom 5. točkom 3. i/ili člankom 6. točkom 1. Uredbe [Bruxelles I], za sve tuženike i/ili za sve ili dio podnesenih zahtjeva?“

25. Pisana očitovanja podnijeli su CDC, Evonik Degussa i to samo o točki b) prvog pitanja, Akzo Nobel, Solvay, Kemira, FMC Foret i Edison, francuska vlada i to samo o trećem pitanju, te Komisija. Dopisom od 26. kolovoza 2013. sud koji je uputio zahtjev obavijestio je Sud da je CDC povukao tužbu protiv Arkeme France. Rasprava nije održana.

IV – Analiza

A – Uvodne primjedbe

26. U prvom redu, što se tiče općih pitanja ovog predmeta, želim istaknuti da namjena same Uredbe Bruxelles I uopće nije provođenje pravila tržišnog natjecanja Unije. Kako se navodi osobito u njezinim uvodnim izjavama 1., 2. i 6., cilj je te uredbe poticati „ispravno djelovanje unutarnjeg tržišta“ i osiguranje „slobodnog protoka sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima“, stvarajući jedinstveni okvir za sporove u tim stvarima u vezi s podjelom nadležnosti među sudovima država članica te priznavanjem i izvršenjem odluka koje su ti sudovi donijeli.

27. Međutim, smatram da se tumačenjem i primjenom Uredbe Bruxelles I mora omogućiti očuvanje pune učinkovitosti odredaba prava tržišnog natjecanja Unije koje su od ključne važnosti za unutarnje tržište i predstavljaju temeljni element gospodarskog ustroja Europske unije¹³ jer je, kako je to Sud već istaknuo, članak 85. Ugovora o EZ-u, sada članak 101. UFEU-a „temeljna odredba nužna za izvršenje zadaća koje su povjerene Zajednici, a osobito za funkcioniranje unutarnjeg tržišta“¹⁴. Nadalje, postupovne norme prava Unije moraju u određenoj mjeri biti stavljene u službu materijalnih normi prava Unije tako da su ove prve instrument kojim se omogućuje ostvarivanje prava i obveza javnih i privatnih osoba, osobito s aspekta prava na djelotvoran pravni lijek i na pošteno suđenje zajamčenog člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima¹⁵.

13 — O tom pojmu vidjeti osobito Mestmäcker, E.-J., *Wirtschaft und Verfassung in der Europäischen Union: Beiträge zu Recht, Theorie und Politik der europäischen Integration*, Nomos, Baden-Baden, 2. izdanje, 2006., posebno str. 30. do 39. i str. 116. do 132.; Christodoulidis, E., „A Default Constitutionalism? A Disquieting Note on Europe's Many Constitutions“, u *The many constitutions of Europe*, Tuori, K., et Sankari, S. (urednici), Ashgate, Edinburgh Centre for Law and Society series, 2010., str. 31. i sljedeće, posebno str. 34. do 38.

14 — Presuda Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, t. 36.).

15 — U presudi Otis i dr. (C-199/11, EU:C:2012:684, t. 46.), donesenoj u okviru tužbe za naknadu štete, koja je Uniji prouzročena zabranjenim sporazumom, podsjeća se da je „učinkovita pravna zaštita jedno od općih načela prava Unije koje je danas navedeno u članku 47. Povelje“.

28. U tom pogledu mora se prije svega zaključiti da se glavni postupak odnosi na posljedice čiji ishod u građanskom pravu može biti delikt koji se sastoji od jedinstvene i trajne povrede članka 101. UFEU-a koju je počinilo nekoliko društava sa sjedištem na području različitih država članica i čije brojne žrtve također imaju domicil u različitim državama članicama.

29. Pojava sudionika na sudskoj sceni, kao što je tužitelj u glavnom postupku, a čiji je cilj objediniti sredstva temeljena na zahtjevima za naknadu štete koja proistječe iz povreda prava tržišnog natjecanja Unije¹⁶, čini mi se pokazateljem za to da u slučaju složenijih ograničenja tržišnog natjecanja nije razumno da same žrtve pojedinačno postupaju protiv različitih uzročnika takvih prepreka¹⁷.

30. Zatim ističem da obeštećenje žrtava zabranjenog sporazuma koji je suprotan pravu Unije predstavlja za njih ovlaštenje čiji je bitan sadržaj uređen tim pravom u skladu sa sudskom praksom iz presuda *Courage i Crehan*¹⁸ i *Manfredi i dr.*¹⁹ koje se odnose na tumačenje članka 81. UEZ-a (članak 101. UFEU-a). To vrijedi i za postojanje navedenog ovlaštenja i za njegov bitni materijalni doseg koji, među ostalim, obuhvaća mogućnost oštećenih osoba da dobiju naknadu štete koja obuhvaća ne samo gubitak koji su pretrpjele (*damnum emergens*), nego također i dobit koja im je izmakla (*lucrum cessans*) zbog takvog zabranjenog sporazuma osim plaćanja kamata²⁰.

31. Ipak, kao što je Sud istaknuo vodeći računa o trenutnom stanju prava Unije, načini ostvarivanja tog prava na potpunu naknadu štete u domeni su država članica, pod uvjetom da one poštuju načelo ekvivalentnosti i načelo učinkovitosti koja su utvrđena u navedenoj sudskoj praksi²¹. Ovo ustaljivanje normativne nadležnosti za nacionalne zakonodavce na tom području vrijedi osobito za postupovna pravila, ali više ne vrijedi za pravila o sukobu zakona, jer je "pravo koje se primjenjuje na izvanugovornu obvezu nastalu zbog ograničavanja tržišnog natjecanja" sada na obvezujuć način utvrđeno Uredbom Rim II²².

32. Po analogiji, načelo učinkovitosti tužbi za naknadu štete, koje je tako utvrđeno u odnosu na odredbe nacionalnog prava, trebalo bi prema mojem mišljenju nadahnuti *a fortiori* tumačenje i primjenu Uredbe Bruxelles I tako da se ta uredba, kao akt sekundarnog prava koji je donijela sama Unija, ne može tumačiti na način kojim bi se ostvarivanje navedene povlastice, koja je dana na temelju primarnog prava, učinilo nemogućim u praksi ili pretjerano teškim u kontekstu zabranjenog prekograničnog sporazuma²³.

16 — U vezi s činjenicom da u Njemačkoj kolektivne tužbe nisu dopuštene za razliku od Ujedinjene Kraljevine, ali da su tamo dopuštene tužbe društava koja su, kao što je CDC, stvorena s jednim ciljem podnošenja tužbe za naknadu štete u ime svojih članova, vidjeti Derenne, J., "Réparation du dommage concurrentiel dans le droit de l'Union européenne et des États membres", *Concurrences*, 2014., br. 3., Colloque, str. 76. do 78., t. 120. i 122.

17 — Kao što navodi Calisti, D. u «Quelles propositions de l'Union européenne pour une meilleure réparation des dommages concurrentiels?», *Concurrences*, 2014., br. 3., str. 27. do 31., t. 6. i 7., na tom području "spor za naknadu štete nije još dovoljno razvijen" i "mogućnosti žrtve da dobije odštetu zbog štete koja je prouzročena protutržišnom praksom znatno se razlikuju među državama članicama" zbog "velike razlike među nacionalnim odredbama kojima su uređeni ti postupci". O mogućnosti spajanja tužbi više tužitelja protiv istog tuženika osobito na području zabranjenih sporazuma, vidjeti također izvješće Komisije Europskom parlamentu, Vijeću i Europskom gospodarskom i socijalnom odboru o primjeni Uredbe Bruxelles I [COM(2009) 174 *final*, t. 3.5].

18 — C-453/99, EU:C:2001:465

19 — C-295/04 do C-298/04, EU:C:2006:461

20 — *Ibidem* (t. 95.).

21 — „U nedostatku propisa Zajednice u tom području, na unutarnjem pravnom poretku svake države članice je da odredi nadležne sudove za odlučivanje o tužbama za naknadu štete koji se temelje na povredi pravila Zajednice o tržišnom natjecanju i uredi postupovna pravila za te postupke, pod uvjetom da dotične odredbe ne daju manje prednosti od pravila o tužbama za naknadu štete koje se temelje na povredi nacionalnih pravila o tržišnom natjecanju (*načelo ekvivalentnosti*) i da navedene nacionalne odredbe ne čine gotovo nemogućim ili pretjerano teškim korištenje pravom na naknadu štete uzrokovane sporazumom ili praksom zabranjenima na temelju članka 81. UEZ-a (*načelo učinkovitosti*)“ (*Ibidem*, t. 72.).

22 — Vidjeti članak 6. stavak 3. navedene uredbe i točku 75. ovog mišljenja.

23 — Nesporno je, naime, da se sekundarno pravo mora tumačiti i primjenjivati u skladu s primarnim pravom. Vidjeti osobito presudu Španjolska/Komisija (C-135/93, EU:C:1995:201, t. 37.), u kojoj se podsjeća da "kada se tekst sekundarnog prava Zajednice može tumačiti na više načina, treba se prikloniti onom tumačenju prema kojem je ta odredba u skladu s Ugovorom, a ne onom tumačenju koje dovodi do utvrđenja njezine nesukladnosti s Ugovorom. Vidjeti također presudu preispitivanje Komisija/Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, t. 40.).

33. U drugom redu, ističem da je s obzirom na sudsku praksu Suda nesporno da je, tužba kojom se kao onom u glavnom postupku nastoji dobiti odšteta od poduzetnika koji su prekršili članak 101. UFEU-a, obuhvaćena „građanskim i trgovačkim stvarima“ u smislu članka 1. stavka 1. Uredbe Bruxelles I²⁴.

34. U trećem redu, valja istaknuti da stoga što je Uredba Bruxelles I u odnosima s državama članicama zamijenila Konvenciju od 27. rujna 1968. o [sudskoj] nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, potpisanu u Bruxellesu 27. rujna 1968.²⁵ (u daljnjem tekstu: Briselska konvencija), tumačenje koje je dao Sud u vezi s odredbama te konvencije vrijedi također za odredbe navedene uredbe, kada se odredbe ta dva instrumenta mogu smatrati istovjetnima²⁶.

35. S obzirom na sudsku praksu Suda, takva istovjetnost čini mi se utvrđenom za svaku od odredbi Uredbe Bruxelles I na koje se odnosi ovaj zahtjev za prethodnu odluku – to jest za njezin članak 5. točku 3., članak 6. točku 1. i članak 23. stavak 1. – s obzirom da je sadržaj odgovarajućih odredbi Konvencije iz Bruxellesa – to jest članka 5. točke 3., članka 6. točke 1. i članka 17. prvog stavka ove potonje, barem u bitnome sličan, ako ne i istovjetan²⁷.

36. U četvrtom redu, podsjećam da u skladu u s ciljevima Briselske konvencije, koji su također ciljevi Uredbe Bruxelles I, valja, s jedne strane, izbjegavati što je više moguće umnožavanje osnova za sudsku nadležnost u vezi s istim pravnim odnosom, te, s druge strane, zajamčiti pravnu sigurnost tužiteljima i tuženicima putem mogućnosti, da sa sigurnošću predvide nadležni sud, osobito tako da se sudu pred kojim je pokrenut postupak omogućiti da odluči o vlastitoj nadležnosti, a da ne mora pristupiti ispitivanju osnovanosti predmeta²⁸.

37. Naposljetku, čini mi se da su tužbe za naknadu štete zbog povrede prava tržišnog natjecanja uglavnom sastavljene tako da se zasnivaju na deliktnoj odgovornosti²⁹, pri čemu kvalificiranje osnove takvih tužbi kao ugovorne nije, međutim, *a priori* isključeno, barem u nekim nacionalnim pravnim sustavima³⁰.

38. Stoga namjeravam započeti ispitivanje problematike podnesene Sudu s drugim prethodnim pitanjem koje se odnosi na članak 5. stavak 3. Uredbe Bruxelles I, koja predviđa posebnu nadležnost za tužbe za naknadu štete koje se zasnivaju na deliktnoj odgovornosti (B). Potom ću ispitati prvo pitanje koje se odnosi na članak 6. točku 1. Uredbe koji predviđa proširenu nadležnost u slučaju tužbi podnesenih protiv više tuženika (C). Završit ću s trećim pitanjem koje se odnosi na te dvije odredbe i specifični aspekt izbora suda, u vezi s načelom pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije (D).

24 — Vidjeti presudu flyLAL–Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, t. 29.) i mišljenje nezavisne odvjetnice J. Kokott u istom predmetu flyLAL Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2046, t. 48.).

25 — SL 1972., L 299, str. 32. Tekst kako je izmijenjen kasnijim konvencijama o pristupanju novih država članica toj konvenciji. Vidjeti također Izvješće P. Jenarda uz Briselsku konvenciju (SL 1979., C 59, str. 1., u daljnjem tekstu: Jenardovo izvješće) i Izvješće o Konvenciji o pristupanju Kraljevine Danske, Irske i Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske Konvenciji o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima i Protokolu o njezinu tumačenju od strane Suda, koji je potpisan 9. listopada 1978. u Luxembourg i koji je sastavio P. Schlosser (SL 1979., C 59, str. 71., u daljnjem tekstu: izvještaj Schlosser).

26 — Vidjeti osobito presude OTP Bank (C-519/12, EU:C:2013:674, t. 21.) i Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, t. 19.).

27 — U vezi s člankom 5. točkom 3. Uredbe Bruxelles I, vidjeti osobito presude Folien Fischer i Fofitec (C-133/11, EU:C:2012:664, t. 31. i 32.) i ÖFAB (C-147/12, EU:C:2013:490, t. 28. i 29.), u vezi s njezinim člankom 6. točkom 1., presude Freeport (C-98/06, EU:C:2007:595, t. 39.) i Sapir i dr. (C-645/11, EU:C:2013:228, t. 31. i 42.), te, u vezi s njezinim člankom 23., presudu Refcomp (C-543/10, EU:C:2013:62, t. 18. i 19.).

28 — U vezi s Briselskom konvencijom, vidjeti osobito presudu Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, t. 26. i 27.) i, u vezi s Uredbom Bruxelles I, presudu Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, t. 35.).

29 — U vezi sa stajalištem koje je Sud zauzeo u tom smislu vidjeti bilješku 31. ovog mišljenja.

30 — U tom pogledu vidjeti Idot, L., „La dimension internationale des actions en réparation. Choisir sa loi et son juge: Quelles possibilités?“, *Concurrences*, 2014., br. 3., str. 43. do 53., posebno t. 5.

B – Tumačenje članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I (drugo pitanje)

39. U biti se drugim pitanjem poziva Sud da odluči o području primjene članka 5. stavka 3. Uredbe Bruxelles I i doseg nadležnosti koji bi mogao proistći iz posebnog pravila iz te odredbe (1). Smatram, vodeći posebno računa o ciljevima te odredbe, da je njezina primjena problematična te da bi trebala biti isključena u okolnostima kao što su one u glavnom postupku, čije su posebnosti nesporne (2).

1. Problematika podnesena Sudu

40. S obzirom na svoj zahtjev za prethodnu odluku, sud koji je uputio zahtjev polazi od toga da tužba za naknadu štete i radi dostave podataka, koja je u tijeku pred njime, potpada pod „stvari koje se odnose na štetne radnje i delikte“ iz članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I i da se stoga na toj odredbi može zasnivati njegova vlastita nadležnost. Takvu kvalifikaciju tužbi te prirode nedavno je prihvatio Sud³¹.

41. Nadalje, taj sud s pravom ističe da iz ustaljene sudske prakse proizlazi da za složene delikte³², izraz „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj“³³, koji se spominje u članku 5. točki 3. se odnosi kako na *mjesto uzročnog događaja* koji je doveo do nastanka navodne štete tako i na *mjesto gdje je nastala ta šteta*, tako da bi tužitelj mogao izabrati hoće li tužiti tuženike pred sudom jednog ili drugog od navedenih mjesta³⁴. On također podsjeća da u slučaju više navodnih šteta, sud nadležan na temelju te potonje poveznice može, međutim, odlučivati samo o tužbama koje se odnose na štetu koja je uzrokovana na području države članice gdje se nalazi njegovo sjedište³⁵.

42. Sud koji je uputio zahtjev izražava sumnju u način na koji treba u okviru spora koji se pred njim vodi provesti alternativne kriterije koje je tako utvrdio Sud, s obzirom da se posebnost doprinosa članova zabranjenog sporazuma, koji je doveo do povrede članka 101. UFEU-a i štete, sastoji u tome da se oni razlikuju u zemljopisnom i vremenskom pogledu. Taj sud uglavnom želi znati, dopušta li članak 5. točka 3. Uredbe Bruxelles I, da se u svakom „mjestu u kojemu se dogodio štetni događaj“, u smislu te odredbe, protiv svakog člana zabranjenog sporazuma podnese tužba koja se odnosi na cjelokupnu štetu koja je prouzročena tim sporazumom, čak i ako neki od tuženika nisu izravno djelovali na području države članice suda.

43. CDC predlaže Sudu da odgovori tako da bi na temelju te odredbe moralo biti moguće zahtijevati sve vidove štete nastale zbog zabranjenog sporazuma koji predstavlja povredu, i to pred sudovima svih država članica na čijem je području barem dio tog sporazuma bio sklopljen ili proveden ili je barem dotično tržište bilo izravno i značajno ograničeno tim sporazumom. Komisija zastupa sličan pristup

31 — U skladu s presudom flyLAL–Lithuanian Airlines (EU:C:2014:2319, t. 28.), „[s]vrha tužbe [u glavnom postupku] je naknada štete zbog navodne povrede prava tržišnog natjecanja. Slijedom toga, ona ulazi u područje prava o građanskoj deliktnoj ili kvazideliktnoj odgovornosti“.

32 — To jest delikti čiji su sastavni dijelovi, i to štetni događaj i štetne posljedice koje je uzrokovao, odvojeni i raspršeni na području više država članica.

33 — Pojašnjavam da u ovom predmetu drugi slučaj na koji se odnosi ta odredba u vezi s „mjestom u kojemu [bi se] štetni događaj [...] mogao dogoditi“ nije relevantan jer se tužitelj poziva na posljedice deliktne radnje koje su se već dogodile.

34 — Vidjeti osobito presude Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, t. 27.) i Coty Germany (C-360/12, EU:C:2014:1318, t. 46. i navedenu sudsku praksu).

35 — Vidjeti osobito presude Shevill i dr. (C-68/93, EU:C:1995:61, t. 27. i sljedeće) i eDate Advertising i dr. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, t. 51.).

koji je ipak umjereniji u odnosu na doseg nadležnosti sudova pred kojima bi se postupci mogli valjano pokrenuti u tom okviru³⁶. Tuženici u glavnom postupku, koji su zauzeli stajalište o drugom pitanju, ističu da je to pitanje ili nedopušteno³⁷, ili, u vezi s meritumom, da sud ne bi trebao imati opću nadležnost u odnosu na sve sudionike u zabranjenom sporazumu i za sve vidove štete³⁸.

44. Podsjećam da je s obzirom na sudsku praksu Suda u vezi s člankom 5. stavkom 3. Uredbe Bruxelles I, tumačenje te odredbe uređeno s više općih načela. Prije svega je nesporno da pojmove koje ona sadržava treba samostalno definirati, dakle bez korištenja nacionalnih pravnih koncepata, pri čemu se u obzir prvenstveno trebaju uzeti sustav i ciljevi te uredbe kako bi se osigurala njezina ujednačena primjena u svim državama članicama³⁹. Zatim, što se tiče posebnog pravila koje je iznimka od načela nadležnosti sudova u mjestu u kojemu tuženik ima domicil iz članka 2. te uredbe, ono se mora tumačiti usko, a ne široko⁴⁰, osobito radi izbjegavanja poopćavanja *forum actoris*⁴¹ kao i umnožavanja nadležnih sudova kojim se potiče potraga za povoljnijim pravnim položajem (*forum shopping*).

45. Nadalje, bitno je imati na umu da je u skladu s ciljem blizine iz uvodne izjave 12. Uredbe Bruxelles I Sud pojasnio da se pravilo o nadležnosti predviđeno u navedenom članku 5. točki 3. temelji na postojanju *posebno bliske veze* između spora i sudova mjesta u kojemu se dogodio štetni događaj. Ta veza opravdava dodjeljivanje nadležnosti tim sudovima radi pravilnog suđenja i procesne ekonomije⁴². Stoga što identifikacija jedne od poveznica priznatih u gore navedenoj sudskoj praksi⁴³ mora omogućiti utvrđivanje nadležnosti suda koji je objektivno u najboljem položaju da procijeni jesu li ispunjene pretpostavke za utvrđivanje odgovornosti tužene stranke, proizlazi da se tužba može valjano podnijeti samo pred sudom na čijem se području nadležnosti nalazi mjerodavna poveznica⁴⁴.

46. Upravo bi takva blizina prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev mogla izostati, ako bi se u ovom predmetu prihvatilo da je u skladu s člankom 5. točkom 3. Uredbe Bruxelles I, u odnosu na sve tuženike i za sve vidove navedene štete⁴⁵, nadležan svaki sud sa sjedištem u jednom od više mjesta u kojem je zabranjeni sporazum osmišljen, organiziran i nadziran i u kojem je izbor kupca bio ograničen na dotično tržište. Dijelim njegovo stajalište iz sljedećih razloga.

36 — Komisija predlaže tumačiti članak 5. točku 3. Uredbe Bruxelles I na način da u kontekstu kao što je onaj u glavnom postupku „tužitelj može podnijeti tužbu za naknadu štete protiv svakog od članova zabranjenog sporazuma *bilo* sudovima svake države članice u kojoj su *tajni sporazumi sklopljeni i provedeni (mjesto nastanka štetnog događaja)* bilo sudovima svake države članice na čijem je području *tržište* bilo ograničeno ponašanjem kojim se ograničava tržišno natjecanje (*mjesto nastanka posljedice*); *prvi sudovi* nadležni su odlučivati o naknadi *ukupne* štete uzrokovane povredom prava o zabranjenim sporazumima, dok su *drugi sudovi* nadležni *samo* za odlučivanje o šteti uzrokovanoj *u državi* suda pred kojim se vodi postupak“ (moje isticanje).

37 — Kemira drži da je taj zahtjev za prethodnu odluku nedopušten, osobito stoga što ne sadržava niti jedan element na temelju kojeg bi se moglo utvrditi da su zabranjeni sporazumi bili sklopljeni ili provedeni na području nadležnosti suda koji je uputio zahtjev. U tom pogledu, dovoljno je podsjetiti da pitanja koja postavlja nacionalni sudac u pravnom i činjeničnom kontekstu za čije je određivanje odgovoran te čiju točnost Sud nije dužan provjeravati, uživaju pretpostavku relevantnosti koja se može opovrgnuti samo u ograničenom broju slučajeva (vidjeti osobito presudu Pohotovost, C–470/12, EU:C:2014:101, t. 27. i sljedeće), koji prema mojem mišljenju ne postoje u ovom slučaju.

38 — Konkretno, FMC Foret smatra da bi sudovi države članice trebali biti nadležni za odlučivanje o zahtjevima koji se temelje na dijelu zabranjenog sporazuma koji je bio sklopljen i/ili je proizveo svoje učinke u toj državi članici, dok Solvay smatra da bi se bliska veza između suda pred kojim se vodi postupak i spora kao poveznica trebala utvrditi odvojeno u odnosu na svakog tuženika i sve vidove zatražene štete.

39 — Vidjeti osobito presude Réunion européenne i dr. (C 51/97, EU:C:1998:509, t. 15.); Melzer (EU:C:2013:305, t. 22., 34. i sljedeće); Weber (C 438/12, EU:C:2014:212, t. 40.), te Coty Germany (EU:C:2014:1318, t. 43.).

40 — Vidjeti osobito presudu Coty Germany (EU:C:2014:1318, t. 44. i 45.).

41 — Vidjeti osobito presudu Kronhofer (C–168/02, EU:C:2004:364, t. 14. i 20.).

42 — Naime, u stvarima koje se odnose na delikte i kvazi–delikte sud mjesta gdje se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi obično je najprikladniji za odlučivanje, osobito iz razloga blizine spora i lakog izvođenja dokaza Melzer, EU:C:2013:305, t. 27.).

43 — U bilješci 34. ovog mišljenja.

44 — Vidjeti osobito presudu Coty Germany (EU:C:2014:1318, t. 47. i 48.).

45 — Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se taj problem pojavljuje “čak i pod pretpostavkom da svi sudionici u zabranjenom sporazumu moraju u cijelosti odgovarati za prouzročenu štetu kao supočinitelji jedinstvene i trajne povrede članka 81. UEZ–a/101. UFEU–a.

2. Provođenje kriterija za primjenu članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I u okviru spora kao što je onaj u glavnom postupku

47. Iako se primjena članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I u okviru tužbe za naknadu štete temeljene na povredi članka 101. UFEU-a ne može *u načelu* isključiti⁴⁶, ipak sam sklon shvaćanju, da se ta odredba ne može korisno primijeniti u odnosu na poseban slučaj horizontalnog zabranjenog sporazuma koji je dugo trajao i ograničio tržišno natjecanje na cijelom području Unije te čija je struktura previše složena jer je doveo do niza zabranjenih sporazuma i praksi što je za posljedicu imalo to, da su i sudionici i osobe koje su pretrpjele navedenu štetu raspršene u brojim državama članicama⁴⁷.

48. U slučaju kao što je ovaj, kriteriji sudske prakse za definiciju „mjesta gdje se dogodio štetni događaj“ u smislu te odredbe su prema mojem mišljenju bespredmetni zbog velike zemljopisne raspršenosti i učinaka zatražene štete. Naime, dva aspekta alternative, koju je Sud prepoznao, vode u ovom slučaju do nadležnosti mnoštva sudova država članica, dok je cilj navedene uredbe ograničiti vođenje paralelnih postupaka⁴⁸, i ne omogućuju određivanje jednog suda koji ima „posebno blisku vezu“ sa sporom i koji je stoga „u najboljem položaju“ *ratione loci* za odlučivanje o tom sporu, iako je to osnova navedenog članka 5. točke 3.

49. Kriterij u vezi s mjestom uzročnog događaja, mogao bi teoretski uputiti na svako mjesto u kojem su zabranjeni sporazum sklopili njegovi članovi – mjesto koje bi bilo teško, ili nemoguće, odrediti – vodeći računa o tajnosti sporazuma osim ako u obzir ne uzme različita mjesta u kojima se nalaze registrirana sjedišta zainteresiranih osoba. Navedeni bi kriterij također mogao odgovarati svim mjestima u kojima se zabranjeni sporazum stvarno provodi, to jest svakom od mjesta u kojima su sudionici dogovorili i konkretno primijenili pojedinosti svojih koluzivnih sporazuma namijenjenih ograničavanju tržišnog natjecanja, putem protutržišnog djelovanja ili propuštanja⁴⁹. U tom pogledu pojašnjavam da, suprotno Komisiji, smatram da bi presuda Melzer⁵⁰, kojom je isključena mogućnost zasnivanja nadležnosti na mjestu uzročnog događaja koji je počinio supočinitelj štetnog događaja koji nije bio tužen, morala dovesti do toga da se postupanja sudionika zabranjenog sporazuma na području države članice ne mogu pripisati drugim počiniteljima povrede koji su se suzdržali od slobodnog tržišnog natjecanja na odgovarajućem tržištu navedenog područja⁵¹. U svakom slučaju, u okviru dugotrajnog zabranjenog sporazuma europskih razmjera, kao što je onaj u glavnom postupku, takvi čimbenici za utvrđivanje mjesta mi se čine irelevantnim jer dovode do preopćenitih, raspršenih i nepredvidivih nadležnosti⁵², i to zbog povećanog broja uključenih sudionika i dotičnih radnji ili propuštanja te s time povezanih mjesta štetnih događaja⁵³.

46 — Vidjeti presudu flyLAL–Lithuanian Airlines (EU:C:2014:2319, t. 28.).

47 — Nasuprot tomu, navedeni članak 5. točka 3. mogao bi se prema mojem mišljenju primjenjivati na vertikalna ograničenja tržišnog natjecanja – pod uvjetom da istaknuta odgovornost nije ugovorne prirode – i na zabranjene sporazume čiji je doseg zemljopisno ograničen, stoga što se mjesto bilo protutržišne radnje bilo njezina učinka može jasno utvrditi.

48 — Vidjeti uvodnu izjavu 15. Uredbe Bruxelles I.

49 — U vezi s različitim elementima konkretizacije zabranjenog sporazuma u ovom predmetu vidjeti točku 18. ovog mišljenja.

50 — EU:C:2013:305, t. 40.

51 — Naime, negativna radnja koja potječe od zabranjenog sporazuma nije istovjetna pozitivnoj radnji jer se propuštanje ne može povezati s određenim mjestom (vidjeti po analogiji presudu Besix, C-256/00, EU:C:2002:99, t. 49., u kojoj se sporna ugovorna obveza sastojala od obveze nečinjenja i koja nije obuhvaćala nikakvo zemljopisno ograničenje).

52 — Kao što je nezavisni odvjetnik P. Cruz Villalón istaknuo u svojem mišljenju u predmetu Hejduk (C-441/13, EU:C:2014:2212, t. 42.) „[k]riterij koji obvezuje tužitelja da ograniči doseg svoje tužbe prema zemljopisnim kriterijima, koje je teško ili nemoguće utvrditi, nije kriterij koji je u skladu s duhom Uredbe [Bruxelles I]“.

53 — Mislim da tu situaciju valja razlikovati od situacija tradicionalnog kartela kojim bi upravljala profesionalna organizacija ili zabranjenog sporazuma čije bi djelovanje bilo zemljopisno koncentrirano zbog jedinog mjesta za sastanke, s obzirom da u takvim situacijama ne bi bilo istovjetne disperzije štetnih događaja.

50. U odnosu na kriterij vezan uz mjesto gdje je nastala navedena šteta, može se s gospodarskog stajališta smatrati da je ta šteta nastala ili u svakom od mjesta u kojem su navodne žrtve kupile proizvode na koje se odnosi zabranjeni sporazum, to jest tamo gdje su one potpisale ili izvršile ugovore čiji je sadržaj narušen zabranjenim sporazumom – u ovom slučaju ugovore o isporuci koje su sklopili tuženici i poduzetnici koji su ustupili svoja prava tužitelju – ili u svakom od mjesta u kojima su žrtve ili njihove podružnice imale svoje registrirano sjedište. Neizravne žrtve, koje nisu bile ugovorno vezane s članom zabranjenog sporazuma, ali koje su ipak bile oštećene njegovim postojanjem⁵⁴, morale bi također imati mogućnost isticanja svoje štete u granicama određenim sudskom praksom Suda⁵⁵. Valja, međutim, podsjetiti da se izbor nadležnosti dostupan u stvarima koji se odnose na štetne radnje i delikte, ne može tumačiti tako da dopušta *forum actoris*, jer se Uredbom Bruxelles I nastoji ograničiti ovaj potonji čimbenik nadležnosti radi očuvanja korisnog učinka općeg pravila utvrđenog u njezinu članku 2.⁵⁶ Osim toga bi se smisleno mogla uzeti u obzir sva mjesta u kojima je na tržište utjecalo kršenje članka 101. UFEU-a jer je je cilj pravila o tržišnom natjecanju očuvanje pravilnog funkcioniranja gospodarske djelatnosti, a ne zaštita pojedinačnih interesa određenog društva⁵⁷. U ovom slučaju, povreda na kojoj se temelji zahtjev za naknadu štete pokriva područja svih država članica Unije što uključuje širok raspon sudova koji bi mogli biti nadležni⁵⁸. Tako širok pristup u suprotnosti je s gore navedenim ciljevima Uredbe Bruxelles I, a osobito s onima iz njezina članka 5. točke 3. Dodajem da sudska praksa u vidu presude Shevill i dr.⁵⁹ ukazuje na to, a koju točku prema mojem mišljenju nije ni moguće ni poželjno mijenjati, da se nadležnost koja se temelji na ostvarenju štetnog događaja dijeli teritorijalno prema granicama država članica⁶⁰, uz opasnost od razlamanja sporova jer sud nadležan na temelju tog kriterija neće moći obuhvatiti cjelokupnu zahtijevanu štetu.

51. Naposljetku ističem da ako bi Sud morao prihvatiti nadležnost velikog broja sudova na temelju članka 5. točka 3. Bruxelles I, mogućnosti koje se nude pojedincima na toj osnovi bile bi preširoko otvorene, iako se radi o posebnom izboru nadležnosti koji treba restriktivno primjenjivati. Nadalje, tada bi nastala opasnost – koja je daleko od hipotetske⁶¹ – da se počiniteljima povrede prava tržišnog natjecanja Unije omogući podnošenje torpednih tužbi u obliku negativnih deklaratornih tužbi u skladu s presudom Folien Fischer i Fofitec⁶², u državi članici u kojoj bi bilo općepoznato da je trajanje

54 — Tako je u presudi Kone i dr. (C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 30. i sljedeće) Sud priznao da „činjenica, da je klijent poduzetnika koji nije sudionik zabranjenog sporazuma, ali koji je imao koristi od ekonomskih uvjeta zaštitne cijene, pretrpio štetu zbog cijene ponude koja je viša od cijene koja bi postojala bez tog sporazuma, dio mogućih posljedica tog sporazuma, što njegovim sudionicima ne može biti nepoznato“.

55 — U presudi Dumez France i Tracoba (C-220/88, EU:C:1990:8, t. 20.), Sud je tumačio članak 5. točku 3. Briselske konvencije na način da neizravna žrtva može na toj osnovi pokrenuti postupak samo pred sudom mjesta u kojem je uzročni događaj izravno proizveo svoje štetne učinke u odnosu na izravnu žrtvu.

56 — Naime, iz odredaba Uredbe Bruxelles I proizlazi da se tim instrumentom ograničava slučaj u kojem tuženik može biti tužen pred sudom u kojem je tuženikov domicil (u vezi s Briselskom konvencijom vidjeti presude Six Constructions, 32/88, EU:C:1989:68, t. 13. i 14., i Dumez France i Tracoba, EU:C:1990:8, t. 19.).

57 — U tom pogledu se u uvodnoj izjavi 21. Uredbe Rim II navodi da „[v]eza s pravom države u kojoj je došlo do djelovanja na odnose između konkurenata [...] [koja je u vezi s radnjama koje ograničavaju slobodu tržišnog natjecanja predviđena u članku 6. te uredbe], općenito je u skladu s [...] ciljevima [da bi] trebalo zaštititi konkurente, potrošače i široku javnost te osigurati pravilno funkcioniranje tržišnoga gospodarstva.“

58 — Ashton, D., i Henry, D., *Competition Damages Actions in the EU, Law and Practice*, Elgar Competition Law and Practice Series, Cheltenham, 2013., str. 179., t. 7.030, ističu da „[i]n the case of a pan-European cartel, [the place where the claimant suffered loss] could conceivably be in any Member State, which leads to relatively unrestrained freedom to forum shop in proceedings relating to [...] abuses with effects felt throughout Europe“.

59 — EU:C:1995:61, t. 33., u kojoj se pojašnjava da su „sudovi svake države [stranke Briselske konvencije], u kojoj je sadržaj bio objavljen i u kojoj žrtva navodi da je pretrpjela štetu u vidu povrede svojeg ugleda, nadležni odlučivati samo o šteti koja je uzrokovana u državi suda pred kojim se vodi postupak“ (moje isticanje).

60 — Naime, sudovi svake države članice su u boljem položaju ocijeniti narav i opseg štete koja je nastala na nacionalnom području.

61 — Vidjeti na primjer konkretni primjer koji je Idot, L. naveo u «La dimension internationale des actions en réparation. Choisir sa loi et son juge: Quelles possibilités?», op. cit., t. 34.

62 — EU:C:2012:664.

postupaka posebno dugo, protiv osoba koje su bile identificirane kao žrtve u upravnom postupku koji je Komisija pokrenula. Nasuprot tomu, jednom kada odluka Komisije o postojanju povrede bude donesena, negativna deklaracija više ne bi smjela biti moguća zbog obvezujućeg učinka Komisijine odluke u odnosu na činjenice i njihovu pravnu kvalifikaciju⁶³.

52. Zaključno, slično onomu što je Sud odlučio u presudi Besix⁶⁴, smatram da je posebno pravilo o nadležnosti u stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte, a koje je utvrđeno u članku 5. točki 3. Uredbe Bruxelles I, bespredmetno u slučaju u kojemu se, kao u onome u glavnom postupku, mjesto u kojemu se navodno desio štetni događaj, ne može odrediti, zbog činjenice da se povreda članka 101. UFEU-a na kojoj se temelji tužba, sastoji od postupanja koja su obilježena s više mjesta u kojima su ona dogovorena i/ili izvršena, tako da nije moguće jasno i smisleno utvrditi sud koji bi imao osobito blisku vezu s cijelim sporom.

53. Prema mojem mišljenju, u ovakvom slučaju nadležnost se mora odrediti bilo primjenom općeg pravila predviđenog u članku 2. stavku 1. Uredbe Bruxelles I, bilo primjenom drugih posebnih pravila o nadležnosti koja su utvrđena u toj uredbi, kao što je ono predviđeno u njezinu članku 6. točki 1. koje dopušta objedinjavanje zahtjeva podnesenih protiv više tuženika pred jednim sudom, pod uvjetom da su uvjeti za provođenje jednog od tih pravila u ovom odnosnom ispunjeni. U tom pogledu, mora se istaknuti da se o povezanosti između tužbi podnesenih protiv više tuženika može voditi računa samo u kontekstu navedenog članka 6. točke 1. kao osnovi za utvrđivanje nadležnosti⁶⁵, a koji predviđa tu mogućnost samo na temelju čvrste poveznice koju predstavlja domicil jednog od tuženika, no ne u okviru odredbe čija primjena ovisi o mjestu nastanka događaja kao što je slučaj s člankom 5. točkom 3. Uredbe Bruxelles I.

C – Tumačenje članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I (prvo pitanje)

54. Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev nastoji saznati, može li se pravilo o koncentraciji nadležnosti u slučaju postojanja više tuženika koji je predviđeno člankom 6. točkom 1. Uredbe Bruxelles I, primijeniti u okviru tužbe usmjerene protiv poduzetnika koji su na geografskom i vremenskom planu na različite načine sudjelovali u jedinstvenoj i trajnoj povredi zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja predviđenih pravom Unije. Taj sud potom pita Sud ima li, u slučaju potvrdnog odgovora, povlačenje takve tužbe u odnosu na osnovnog tuženika, to jest jedinog tuženika s domicilom u državi članici suda, pred kojim se vodi postupak, utjecaj na njegovu nadležnost na temelju navedene odredbe (2).

63 — U skladu s člankom 16. stavkom 1. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima 81. i 82. Ugovora o EZ-u [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165.) kako bi se zajamčila „jedinstvena primjena prava tržišnog natjecanja Zajednice“, [k]ada nacionalni sudovi odlučuju o sporazumima, odlukama ili postupanjima iz članka [101. UFEU-a] koji su već bili predmetom odluke Komisije, nacionalni sudovi ne mogu donositi odluke suprotne odluci koju je donijela Komisija“. Presuda Otis i dr. (EU:C:2012:684, t. 51.) pojašnjava da „to načelo također vrijedi kada se nacionalnim sudovima podnese tužba za naknadu štete koja je posljedica zabranjenog sporazuma ili prakse čiju je suprotnost s člankom 101. UFEU-a utvrdila ta institucija“.

64 — EU:C:2002:99, t. 55. U skladu s navedenom presudom „posebno pravilo o nadležnosti na području ugovora, koje je utvrđeno u članku 5. točki 1. Briselske konvencije, nije primjenjivo u slučaju u kojem se mjesto ispunjenja obveza koje služi kao osnova tužbenog zahtjeva, ne može odrediti zbog činjenice da se sporna ugovorna obveza sastoji od obveze nečinjenja koja nije zemljopisno ograničena te ju stoga obilježava velik broj mjesta u kojima je ispunjena ili bi se morala ispuniti“ (moje isticanje).

65 — Povezanost se utvrđuje doduše također u okviru članka 28. Uredbe Bruxelles I, ali na različit način (vidjeti bilješku 70. ovog mišljenja).

1. Primjenjivost članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I u sporu poput onoga o kojem je ovdje riječ [prvo pitanje, točka (a)]

a) Problematika podnesena Sudu

55. Valja istaknuti da kao i ono što vrijedi za članak 5. točku 3. Uredbe Bruxelles I⁶⁶, sadržaj članka 6. točke 1. te uredbe mora se samostalno definirati tako da se pojmovi koji se tamo nalaze ne mogu shvatiti tako kao da upućuju na kvalifikaciju koju mjerodavni nacionalni zakon pridodaje pravnom odnosu o kojem je riječ pred sudom pred kojim se vodi postupak⁶⁷.

56. U skladu s člankom 6. točkom 1. Uredbe Bruxelles I, sve tužbe istog tužitelja protiv više tuženika mogu se podnijeti sudu države članice u mjestu u kojem se nalazi domicil⁶⁸ barem jednog od njih, koji će se ovdje okvalificirati kao osnovni tuženik, ali pod uvjetom postojanja povezanosti među tim tužbama⁶⁹. U tom se pogledu izričito zahtijeva da „su tužbe toliko usko povezane da ih je bolje obrađivati zajedno kako bi se izbjegla opasnost donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima“⁷⁰.

57. Dopuštajući koncentraciju tužbi pred istim sudom i proširujući njegovu nadležnost na tuženike u odnosu na koje ne bi morao odlučivati u izostanku tog proširenja, navedeni članak 6. točka 1. ispunjava ciljeve Uredbe Bruxelles I u vidu pravilnog suđenja, osobito putem ekonomičnosti postupka i sprječavanjem opasnosti od paralelnih tužbi i proturječnih odluka koje mogu iz njih proizaći⁷¹.

58. Međutim, budući da to predstavlja posebno pravilo o nadležnosti jer odstupa od načela nadležnosti suda prema domicilu tuženika navedenog u uvodnoj izjavi 11. Uredbe Bruxelles I i propisanog u njezinu članku 2., prihvaćeno je da se ono tumači usko⁷².

59. Budući da primjena navedenog članka 6. točke 1. mora stoga ostati iznimna, objedinjavanje tužbi, koje predviđa, dopušteno je samo ako se one ne odnose na osiguranika, potrošača ili zaposlenika⁷³ i samo ako se odnose na zahtjeve koji su doduše različiti, ali ipak međusobno usko vezani.

60. Na potonji uvjet se u bitnome odnosi prvi dio prvog pitanja. On pita Sud nalazi li se ta povezanost u okviru tužbe kao što je ona koja je podnesena sudu koji je uputio zahtjev, to jest tužbe za dostavu podataka i naknadu štete koja je podnesena protiv solidarnih tvoraca zabranjenog sporazuma proglašenog protivnim pravu Unije, a koji su doprinijeli povredi na različitim mjestima i u različito vrijeme.

66 — Vidjeti točku 44. ovog mišljenja.

67 — Vidjeti već prvu odluku Suda kojom se tumači članak 6. stavak 1. Briselske konvencije, presudu Kalfelis (189/87, EU:C:1988:459, t. 10.), a kasnije u vezi s člankom 6. točkom 1. Uredbe Bruxelles I, osobito presudu Reisch Montage (C-103/05, EU:C:2006:471, t. 27. do 30.).

68 — U uvodnoj izjavi 11. Uredbe Bruxelles I pojašnjava se da „[d]omicil pravne osobe mora biti autonomno utvrđen kako bi zajednička pravila bila transparentnija i kako bi se izbjegli sukobi nadležnosti“, a u njezinu članku 60. stavku 1. da u svrhe te uredbe, trgovačko društvo ili druga pravna osoba ili udruga fizičkih ili pravnih osoba, ima domicil u mjestu u kojemu ima svoje statutarno sjedište, središnju upravu ili glavno mjesto poslovanja.

69 — Kao što se podsjeća u presudi Freeport (EU:C:2007:595, t. 53.), taj uvjet ne postoji u članku 6. točki 1. Briselske konvencije, nego u presudi Kalfelis (EU:C:1988:459, t. 12.) koja se odnosi na tumačenje te odredbe, te je kasnije prihvaćen od strane zakonodavca Unije koji ga je unio u tekst Uredbe Bruxelles I.

70 — Tako utvrđen uvjet u članku 6. točki 1. navedene uredbe sastavljen je na isti način u njezinu članku 28. koji definira pojam povezanih postupaka u slučaju sukoba između dva suda koji mogu biti nadležni, dok se člankom 6. točkom 1. predviđa nasuprot tomu proširenje nadležnosti suda u odnosu na tuženike koji u načelu ne bi potpali pod tu nadležnost. U presudi Tatry (C-406/92, EU:C:1994:400, t. 53.), u vezi s člankom 22. Briselske konvencije koji je istovjetan članku 28. Uredbe Bruxelles I, Sud je pojasnio da je „dostatno da postoji opasnost od proturječnosti sudskih odluka, čak i ako se odluke mogu izvršiti zasebno i ako se njihove pravne posljedice međusobno ne isključuju“.

71 — Vidjeti presudu Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, t. 77.) koja se poziva na uvodne izjave 12. i 15. Uredbe Bruxelles I.

72 — Vidjeti osobito presude Glaxosmithkline i Laboratoires Glaxosmithkline (C-462/06, EU:C:2008:299, t. 28.) i Painer (EU:C:2011:798, t. 74.).

73 — Naime, presudom Glaxosmithkline i Laboratoires Glaxosmithkline (EU:C:2008:299, t. 20. i sljedeće) isključeno je posezanje za tom odredbom kada su mjerodavna pravila o nadležnosti iz Odjeljka 5. Poglavlja II. Uredbe Bruxelles I kojima se štiti slabija strana.

61. Zainteresirane stranke, koje su podnijele svoja pisana očitovanja o tom pitanju, imaju različita stajališta jer CDC i Komisija smatraju da je članak 6. točka 1. Uredbe Bruxelles I primjenjiv na takav kontekst, dok tuženici u glavnom postupku drže suprotno⁷⁴.

62. Iz sudske prakse Suda u vezi s povezanošću koja se zahtijeva tom odredbom, proizlazi da kako bi se odluke mogle smatrati „nepomirljivima“, nije dovoljno postojanje razlika u ishodu sporova, već je potrebno da ta razlika nastane u okviru iste činjenične i pravne situacije⁷⁵. Kod provjere ta dva kriterija u okolnostima kao što su one u glavnom postupku pojavljuju se proturječne ocjene u očitovanjima podnesenim Sudu.

b) Postojanje iste činjenične situacije

63. Prema stajalištu tuženika u glavnom postupku, zahtjevi u tužbi u glavnom postupku ne ispunjavaju uvjet istovjetnosti činjenične situacije stoga što je nebitno da su svi članovi zabranjenog sporazuma sudjelovali u dogovorima na kojima se on zasniva, jer je samo provođenje tih dogovora moglo uzrokovati konkretnu štetu kupcima koji su ustupili svoja prava CDC-u te stoga što je potrebno odvojeno ispitati svaki zahtjev koji je tužitelj istaknuo na toj osnovi.

64. U tom sam pogledu suprotnog mišljenja koje također zastupaju sud koji je uputio zahtjev, CDC i Komisija, prema kojem se zahtjevi kao što su oni podneseni protiv različitih tuženika u glavnom postupku temelje na jedinstvenoj činjeničnoj situaciji, iako su tuženici, prema navodima suda koji je uputio zahtjev, sudjelovali na različite načine sa zemljopisnog i vremenskog aspekta u provođenju predmetnog zabranjenog sporazuma te sklapanju i ispunjenju različitih ugovora narušenih tim zabranjenim sporazumom kojim je uzrokovana šteta poduzetnicima koji su ustupili svoja prava tužitelju u glavnom postupku.

65. Naime, kako ističe sud koji je uputio zahtjev, odlukom Komisije na kojoj se ti zahtjevi temelje utvrđeno je, i to na obvezatan način za sudove država članica⁷⁶, da su jedinstvenu i trajnu povredu članka 81. UEZ-a (članak 101. UFEU-a) i članka 53. Sporazuma o EGP-u počinila društva koja je CDC tužio i da se svakom sudioniku može kao supočinitelju pripisati stvarno ponašanje drugih sudionika, neovisno o njegovu konkretnom doprinosu⁷⁷. On dodaje, i to s pravom po mojem mišljenju, da zbog ponašanja koje je tako utvrđeno tijekom upravnog postupka za izricanje sankcije, svaki počinitelj povrede mora odgovarati za građanskopravni delikt drugih počinitelja i time za štetu koja iz toga može nastati.

c) Postojanje iste pravne situacije

66. Sud je već odlučio da s obzirom na tekst članka 6. stavka 1. Uredbe Bruxelles I, razlika u pravnim temeljima među tužbama podnesenim protiv različitih tuženika, sama po sebi ne stvara prepreku primjeni te odredbe, pod uvjetom da su tuženici mogli predvidjeti da postoji rizik da će biti tuženi u državi članici gdje barem jedan od njih ima domicil⁷⁸.

74 — Kemira drži da je prvi dio prvog pitanja nedopušten iz razloga što sud koji je uputio zahtjev ne može u niti kojem slučaju temeljiti svoju nadležnost na članku 6. točki 1. Uredbe Bruxelles I, stoga što je samo Landgericht Essen (regionalni sud u Essenu, Njemačka) nadležan *ratione loci*, a ne Landgericht Dortmund, jer se sjedište osnovnog tuženika nalazi u Essenu. Točno je da se ta odredba odnosi na *sud* u mjestu u kojem se nalazi *domicil* jednog od tuženika u glavnom postupku, a ne na sve sudove države članice na koje se odnosi članak 2. te uredbe. Prema mojem je mišljenju ipak dopušteno da se nacionalnim pravilom stvori koncentracija nadležnosti *ratione materiae*, osobito na području tržišnog natjecanja kao što je to u Njemačkoj predviđeno člankom 89. Zakona protiv ograničavanja tržišnog natjecanja (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB), pod uvjetom da se takvim pravilom ne pravi razlika između prekograničnih sporova i nacionalnih sporova i ne isključuje ove prve sporove iz nadležnosti suda koji bi inače bio nadležan *ratione loci* i *ratione materiae* (vidjeti po analogiji moje mišljenje u predmetu Sanders i Huber, C-400/13 i C-408/13, EU:C:2014:2171, t. 58. i sljedeće, bilješka 72.).

75 — Presuda Sapir i dr. (EU:C:2013:228, t. 43. i navedena sudska praksa).

76 — S tim u vezi vidjeti bilješku 63. ovog mišljenja.

77 — Taj sud upućuje u tom pogledu na točke 31. i 324. do 327. Odluke Komisije C(2006) 1766 *final*.

78 — Vidjeti osobito presude Sapir i dr. (EU:C:2013:228, t. 44.) i Painer (EU:C:2011:798, t. 84.).

67. U ovom se slučaju sudionici u zabranjenom sporazumu, za koji je jednom odlukom Komisije utvrđeno da predstavlja jedinu povredu prava tržišnog natjecanja Unije, koja nije počinjena na razini različitih nacionalnih pravnih sustava, nalaze u istoj pravnoj situaciji – konkretno, suočeni su s obvezom naknade štete na temelju prava Unije koje se temelji na ustaljenoj sudskoj praksi Suda. Stoga bi oni mogli razumno očekivati da potom budu zajedno tuženi u građanskom postupku za naknadu štete pred sudom u mjestu u kojem jedan od njih ima sjedište. Predvidljivost nadležnosti koju zahtijeva Sud u skladu s ciljem iz uvodne izjave 11. Uredbe Bruxelles I, stoga je u takvim okolnostima poštovana.

68. Nadalje, valja naglasiti da se u presudi Kalfelis, kojom je uveden zahtjev povezanosti između tužbi koje se mogu objediniti na temelju te odredbe, Sud pozvao na Jenardovo izvješće u skladu s kojim "primjena pravila [predviđenog člankom 6. točkom 1. Konvencije iz Bruxellesa] zahtijeva da postoji veza između tužbi podnesenih protiv svakog od tuženika, na primjer, ako se radi o solidarnim dužnicima"⁷⁹. To je upravo slučaj u glavnom postupku prema navodima suda, koji je uputio zahtjev, usprkos činjenici da određeni tuženici osporavaju takvu kvalifikaciju solidarnih kondemnatornih zahtjeva.

69. Smatram da je sama mogućnost da se solidarna odgovornost u slučaju više prekršitelja provede u jednoj od država članica, a ne u drugima, dostatna za nastanak opasnosti od međusobno različitih i nepomirljivih sudskih odluka, u smislu članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I. Naime, u pravnom poretku te države članice, odgovornost svakog od tuženika bi teoretski obuhvaćala cjelokupnu štetu, dok bi se u slučaju pravnih sustava država članica u kojima se ne prihvaća solidarnost obveze, visina štete mogla značajno razlikovati ovisno o sudu, pred kojim se vodi postupak. I u suprotnom hipotetskom slučaju, u kojem bi se prihvatila takva solidarna odgovornost u svim relevantnim državama članicama, opasnost od donošenja nepomirljivih sudskih odluka, ako bi se o tužbama odlučivalo odvojeno, i dalje bi postojala u odnosu na podjelu odgovornosti među članovima zabranjenog sporazuma, ovisno o tome jesu li u njemu sudjelovali tijekom cijelog ili dijela razmatranog razdoblja.

70. U tom pogledu može se primijetiti da se, s obzirom na naznake koje je Komisija dala u svojem očitovanju, solidarna odgovornost sudionika u zajedničkom kršenju zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja propisane člankom 101. UFEU-a čini načelom koje je općenito prihvaćeno u pravnim sustavima država članica⁸⁰ te je sadržano, osobito, u direktivi koja je donesena na tom području⁸¹.

71. Ističem da bi u slučaju neprimjenjivosti članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I u odnosu na postupak kao što je glavni, isto značilo da bi različiti sudovi morali bez savjetovanja ispitati navodnu štetu s obzirom na različita nacionalna zakonodavstva⁸², uz opasnost da se svakom od sudionika u istom zabranjenom sporazumu naloži isplata različitih iznosa štete, iako bi bilo svrsishodno, pa čak i potrebno, ujednačeno odlučiti o pravu na naknadu štete koju je zatražio isti tužitelj⁸³.

79 — Vidjeti presudu Kalfelis (EU:C:1988:459, t. 9.) i gore navedeno Jenardovo izvješće, posebno str. 26. (moje isticanje).

80 — Komisija pojašnjava da je to slučaj u „Njemačkoj, Francuskoj, Nizozemskoj, Belgiji, Finskoj i Švedskoj” te da „isto vrijedi u režimima deliktne odgovornosti koji se primjenjuju u Italiji, Ujedinjenoj Kraljevini, Španjolskoj, Austriji, Rumunjskoj, Hrvatskoj, Češkoj, Danskoj, Estoniji, Grčkoj, Mađarskoj, Irskoj, Litvi, Luksemburgu, Poljskoj i Portugalu”.

81 — Vidjeti uvodnu izjavu 37. i članak 11. stavak 1. Direktive 2014/104/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. studenoga 2014. o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije (SL L 349, str. 1.).

82 — Vidjeti po analogiji presudu Solvay (C-616/10, EU:C:2012:445, t. 28.).

83 — U presudi Sapir i dr. (EU:C:2013:228, t. 47. i 48.), Sud je istaknuo da čak i ako je pravna osnova tužbe protiv jednog od tuženika različita od pravne osnove na kojoj se temelji tužba protiv drugih tuženika, potreba za ujednačenim odlučivanjem postoji kada svi zahtjevi istaknuti u različitim tužbama služe istom interesu.

72. Komisija ističe, i to s pravom prema mojem mišljenju, da bi „korisni učinak te odredbe bio doveden u pitanje ako bi se protumačila tako usko da bi se u takvim okolnostima onemogućilo podnošenje kolektivnih tužbi protiv svih sudionika u zabranjenom sporazumu pred sudom u mjestu u kojem se nalazi domicil jednog od tuženika koji je član zabranjenog sporazuma, i to samo zbog opće međunarodne nenadležnosti“.

73. S obzirom na te okolnosti, smatram da do donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima smislu članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I može dovesti situacija u kojoj bi se protiv više društava sa sjedištem u različitim državama članicama donijele sudske odluke u odvojenim postupcima pred različitim sudovima, a ne pred jednim sudom, za naknadu štete koja potječe od istog zabranjenog sporazuma protivnog pravu tržišnog natjecanja Unije, zbog radnji počinjenih u različito vrijeme i mjestima, no koje su dio jedinstvene i trajne povrede.

74. U skladu sa sudskom praksom Suda, sud koji je uputio zahtjev mora ocijeniti postojanje takve opasnosti u glavnom postupku, vodeći računa o svim relevantnim okolnostima spisa⁸⁴.

75. Kao i Komisija, primjećujem da takvo tumačenje ima nezanemarivu prednost u vidu usklađenosti s voljom zakonodavca izraženom u Uredbi Rim II, a osobito u njezinu članku 6. naslovljenom „Nelojalna konkurencija i radnje koje ograničavaju slobodu tržišnog natjecanja“, čiji stavak 3. omogućava podnositelju zahtjeva koji tuži više od jednog tuženika da, „u skladu s pravilima o nadležnosti koja se primjenjuju na tom sudu“, usmjeri svoje zahtjeve prema jednom sudu i da ih temelji na pravu tog suda⁸⁵. Prema mojem mišljenju, valja voditi računa o tom zakonodavnom usmjerenju radi usklađenosti među pravnim instrumentima Unije koji se primjenjuju na prekogranične sporove⁸⁶, usprkos činjenici da, kao što tuženici u glavnom postupku prigovaraju, Uredba Rim II nije primjenjiva na ovaj slučaj *ratione temporis*⁸⁷.

2. Učinak povlačenja tužbe u odnosu na jedinog od više tuženika koji ima sjedište u državi članici suda, u svrhu primjene članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I [prvo pitanje, točka (b)]

76. Svoj zahtjev u okviru drugog dijela prvog prethodnog pitanja, sud koji je uputio zahtjev obrazlaže razlikovanjem dvaju problema u tumačenju članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I u slučaju povlačenja tužbe u odnosu na onog od više tuženika kojim se omogućava veza cijelog spora sa sudom pred kojim se vodi postupak, to jest, s jedne strane, moguće primjene načela ustaljivanja nadležnosti⁸⁸ koje se temelji na toj odredbi u slučaju (a), te, s druge strane posljedice koje potječu od moguće zloporabe prava da se pozove na povezanost po toj osnovi (b).

77. Odgovori koje predlažu zainteresirane stranke koje su podnijele očitovanja o tim dvama problemima se značajno razlikuju, ali se može ukratko primijetiti da tuženici u glavnom postupku drže da se proširenje nadležnosti sadržano u navedenom članku 6. točki 1. ne bi trebalo nastaviti u takvim okolnostima⁸⁹, suprotno stajalištu koje su zauzeli CDC i Komisija.

84 — Vidjeti presude Painer (EU:C:2011:798, t. 83.) i Solvay (EU:C:2012:445, t. 29.).

85 — Vidjeti stavak 3. točku (b) drugu rečenicu navedenog članka 6. te u vezi s uvjetima za primjenu te odredbe Fitcher, J., „The Applicable Law in Cross-Border Competition Law Actions and Article 6(3) of Regulation 864/2007“, u *Cross-Border EU Competition Law Actions*, Mihail, D., Becker, F., i Beaumont, P. (u.), Hart Publishing, Oxford, 2013., str. 297. i sljedeće, posebno str. 323. i sljedeće.

86 — U uvodnoj izjavi Uredbe Rim II izričito se navodi da bi „područje primjene u materijalnom smislu i [njezine] odredbe [...] trebale biti u skladu s Uredbom [Bruxelles I]“. U okviru svoje zadaće tumačenja, Sud je već pristupio približavanju pravila o nadležnosti utvrđenih u Uredbi Bruxelles I i novijih pravila o sukobu zakona koja potječu iz prava Unije (vidjeti osobito presude Pammer i Hotel Alpenhof, C-585/08 i C-144/09, EU:C:2010:740, t. 43., 74. i 84., i Football Dataco i dr., C-173/11, EU:C:2012:642, t. 29. i 31.).

87 — Vidjeti bilješku 6. ovog mišljenja.

88 — Također poznat kao načelo *forum perpetuum*, ili *perpetuatio fori*, prema terminologiji korištenoj u odluci kojom se upućuje prethodno pitanje.

89 — Evonik Degussa je sa svoje strane ograničio svoje očitovanje na prigovor nedopuštenosti usmjeren protiv tog dijela prvog pitanja što obrazlaže hipotetskim karakterom i irelevantnošću. Prema mojem mišljenju, sudska praksa iz bilješke 37. ovog mišljenja omogućava da se odbije prigovor nedopuštenosti.

a) Ustaljivanje nadležnosti na temelju članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I u slučaju povlačenja tužbe u odnosu na osnovnog tuženika

78. Dijelim stajalište suda koji je uputio zahtjev, CDC-a i Komisije prema kojem, pod pretpostavkom da se povezanost između tužbi podnesenih protiv više tuženika utvrdi u trenutku podnošenja tužbe, kasnije povlačenje u odnosu na tuženika, koji opravdava proširenu nadležnost suda, na temelju članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I, ne može dovesti do prestanka te nadležnosti.

79. Sud doduše nije imao prilike neposredno odlučiti o toj problematici. Međutim, valja istaknuti da je u presudi Reisch Montage, Sud naglasio da ta odredba uopće ne upućuje na nacionalna pravila koja joj stoga ne mogu biti prepreka te je pojasnio da se ona mora primijeniti „čak i kada se tužba smatra nedopuštenom već od podnošenja na temelju nacionalnog propisa protiv tuženika [s domicilom u državi članici suda]“⁹⁰. Povrh toga, u presudi Freeport, on je izričito uzeo da je trenutak podnošenja tužbe referentna točka za ocjenu postojanja povezanosti među tužbama⁹¹.

80. Kriterij, koji mi se čini odlučnim za to da izvedena nadležnost, predviđena u članku 6. točki 1. Uredbe Bruxelles I, ostane valjana, jest taj da povlačenje tužbe u odnosu na osnovnog tuženika uslijedi tek nakon trenutka u kojem pred dotičnim sudom počne teći postupak u skladu s potrebnim postupovnim uvjetima⁹². Stoga što je pokretanje postupka bilo valjano u tom trenutku, nebitno je prema mojem mišljenju da je povlačenje, kao u ovom slučaju, prethodilo isteku roka koji je sud odredio za davanje odgovora na tužbu te prije početka prvog ročišta.

81. U tom pogledu valja podsjetiti da članak 30. Uredbe Bruxelles I definira trenutak u kojemu se smatra da je sud države članice započeo postupak u svrhu primjene odredaba sadržanih u Odjeljku 9. koje se odnose na litispendenciju i povezane postupke⁹³. Prema mojem mišljenju moguće je voditi računa o toj definiciji također u odnosu na druge odjeljke iz Poglavlja II. koje se odnosi na pravila o nadležnosti, te se to mora činiti osobito u odnosu na članak 6. točku 1. jer se njime utvrđuje pravilo koje također počiva na postojanju povezanih tužbi⁹⁴.

82. Povrh toga, održavati povezane tužbe objedinjenima pred sudom pred kojim je pokrenut postupak, što je omogućeno primjenom članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I, u skladu s je ciljevima pravilnog suđenja, predvidljivosti i pravne sigurnosti na kojima se temelje pravila o nadležnosti predviđena tom uredbom⁹⁵, jer održavanje omogućava da se izbjegne donošenje nepomirljivih sudskih odluka, barem naspram preostalih tuženika, koji su osim toga već znali za činjenicu, da su svi tuženi pred tim sudom u trenutku predmetnog povlačenja.

90 — EU:C:2006:471, t. 27. do 31. (moje isticanje). U tom slučaju, nacionalno pravilo koje je dovelo do nedopuštenosti u odnosu na osnovnog tuženika, sastojalo se od isključivanja pojedinačnih tužbi vjerovnika protiv dužnika u stečaju.

91 — EU:C:2007:595, t. 54.

92 — U ovom slučaju, u odluci o upućivanju prethodnog pitanja pojašnjava se da je tužba bila dostavljena njemačkom društvu Evonik Degussa 7. travnja 2009. i da su drugi tuženici u glavnom postupku u kolovozu 2009. primili prijevod tužbe kojom je pokrenut postupak, dok je povlačenje tužbe u odnosu na Evonik Degussu uslijedilo na kraju rujna 2009.

93 — Navedeni članak 30. predviđa da se „[u] svrhe ovog odjeljka, smatra [...] da je sud započeo postupak: 1. u trenutku u kojemu je sudu predano pismeno o pokretanju postupka ili istovjetno pismeno, pod uvjetom da tužitelj nakon tog nije odustao od poduzimanja koraka koje je trebao poduzeti za potrebe dostave pismena tuženiku; ili 2. ako se pismeno treba dostaviti prije njegove predaje sudu, u trenutku u kojemu ga je primilo tijelo odgovorno za dostavu, pod uvjetom da tužitelj nije nakon tog odustao od poduzimanja koraka koje je morao poduzeti kako bi pismeno bilo predano sudu.“

94 — Sud je osim toga u presudi Kalfelis (EU:C:1988:459, t. 11.) utvrdio formalnu vezu između pravila o nadležnosti predviđenog u članku 6. točki 1. Konvencije iz Bruxellesa (koji odgovara članku 6. točki Uredbe Bruxelles I) i odredaba o povezanim postupcima iz njezina članka 22. (koji odgovara članku 28. navedene uredbe).

95 — Vidjeti uvodne izjave 11. i 12. navedene uredbe i uvodne izjave 15. i 16. Uredbe br. 1215/2012 koja ju preinačuje pri čemu je ova potonja detaljnija u tom pogledu.

83. Stoga smatram da činjenica da je tužitelj povukao svoju tužbu u odnosu na jedinog od tuženika koji ima domicil u mjestu suda, ne utječe samo po sebi na nadležnost koja se temelji na navedenom članku 6. točki 1. kada to povlačenje uslijedi u trenutku nakon onoga u kojem je pred dotičnim sudom valjano pokrenut postupak, pod uvjetom da je ispunjen dopunski uvjet koji ću izložiti u nastavku.

b) Granica zasnivanja nadležnosti na članku 6. stavku 1. Uredbe Bruxelles I kao posljedica zlouporabe prava

84. Prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, „pravilo [o nadležnosti predviđeno u članku 6. točki 1. Uredbe Bruxelles I] ne može se primjenjivati na način da se njime tužitelju može dopustiti da podnese tužbu protiv više tuženika *samo u cilju da se* jednome od njih *uskrati* nadležnost suda države članice u kojoj ima domicil“⁹⁶. To ograničenje u vezi s mogućom zlouporabom nadležnosti koje je poduprto u Jenardovu izvješću⁹⁷, potpuno je u skladu sa zahtjevom prema kojem se odstupanja od načela nadležnosti suda prema domicilu tuženika navedenog u članku 2. Uredbe Bruxelles I, moraju razumjeti restriktivno.

85. U presudi Freeport Sud je pojasnio da „kada su tužbe protiv različitih tuženika povezane u vrijeme podnošenja“ pravilo o nadležnosti iz članka 6. točke 1. primjenjuje se, „*a da usto nije potrebno odvojeno utvrđivati* da tužbe *nisu podnesene samo u cilju* uskraćivanja jednom od tuženika nadležnosti suda države članice u kojoj ima domicil“⁹⁸. Pitanje posljedica koje proizlazi iz te ponešto dvosmislene formule predstavlja problem za sud koji je uputio zahtjev te je podijelilo stranke u ovom predmetu i akademske radove o navedenoj presudi⁹⁹.

86. U tom pogledu, analiza suda koji je uputio zahtjev čini mi se ispravnom jer on smatra da kod ispunjavanja uvjeta u vezi s postojanjem zahtjeva za postojanje veze među tužbama u smislu te odredbe, sud pred kojim je pokrenut postupak nema obvezu sustavno ispitivati, je li proširena nadležnost, koja iz nje proizlazi, posljedica zlouporabe prava, ali on ipak ima mogućnost pristupiti takvom ispitivanju u slučaju u kojem se dokazima u dovoljnoj mjeri potvrđuje da se tuženik ponašao tako da iskrivi cilj tog pravila o nadležnosti.

87. U ovom slučaju, sud koji je uputio zahtjev upućuje na mogući tajni dogovor između tužitelja u glavnom postupku i Evonik Degusse, tuženika u glavnom postupku, čije se sjedište nalazi u Njemačkoj, a koji je namjerno odgodio formalno sklapanje njihove nagodbe do trenutka nakon podnošenja tužbe, iako je sporazum bio predviđen, ili je čak o njemu već odlučeno, s jedinim ciljem određivanja proširene sudske nadležnosti tog državi članici¹⁰⁰.

96 — Moje isticanje. Vidjeti osobito presude Reisch Montage (EU:C:2006:471, t. 32.) i Painer (EU:C:2011:798, t. 78. i navedena sudska praksa).

97 — U skladu s navedenim izvješćem (vidjeti str. 27.), na koje se Sud pozvao u presudi Kalfelis (EU:C:1988:459, t. 9.), iz zahtjeva „postojanja veze između tužbi podnesenih protiv svakog od tuženika proizlazi da se tužba ne može podnijeti samo kako bi se jednom od tuženika uskratila nadležnost suda države njegova domicila“.

98 — EU:C:2007:595, t. 54. (moje isticanje).

99 — Vidjeti osobito Michinel Álvarez, M. A., „Jurisprudencia española y comunitaria de Derecho internacional privado“, *Revista Española de Derecho Internacional*, 2007., br. 2, str. 754. do 757.; Idot, L., „Pluralité de défendeurs et fraude à la compétence juridictionnelle“, *Europe*, 2007., prosinac, komentar br. 364, str. 35. do 36.; Würdinger, M., „RIW-Kommentar“, *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 2008., br. 1–2, str. 71. do 72.; Scott, A., „Réunion’ Revised? Freeport v. Arnoldsson“, *Lloyd’s Maritime and Commercial Law Quarterly*, 2008., br. 2, str. 113. do 118.

100 — Sud koji je uputio zahtjev navodi da „vodeći računa o djelomičnom povlačenju tužbe i ponašanju tuženika i bivšeg tuženika Evonik Degusse GmbH (sada intervenijent) tijekom postupaka, nije samo moguće, već je vjerojatno da je nagodba već bila sklopljena, barem o osnovi i glavnim točkama, prije podnošenja tužbe“.

88. Pod uvjetom da navodni zavaravajući manevar, koji u ovom slučaju zainteresirane stranke osporavaju, nije samo moguć, već potvrđen, a što je na nacionalnom sudu da provjeri, takva zlouporaba prava, čija je namjena da jednom ili više tuženika uskrati opću nadležnost sudova države članice u kojima imaju domicil¹⁰¹, trebala bi se prema mojem mišljenju sankcionirati tako da se u tim okolnostima odbije primjena članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I, s obzirom da kriteriji povezanosti nisu ustvari ispunjeni u trenutku podnošenja tužbe¹⁰². Naime, interes da sud u mjestu, u kojem osnovni tuženik ima domicil, istovremeno ispita i odluči o tužbama podnesenih protiv više tuženika u skladu s tom odredbom, otpao je čim je obvezujućom nagodbom okončana naspram tuženika pravna obveza na koju se tužitelj protiv njega mogao pozvati pred tim sudom. Osim tih posebnih slučajeva, ne treba prema mojem mišljenju inače nadzirati i kažnjavati zlouporabu prava u takvom pravnom kontekstu.

89. Pojašnjavam da se postojanjem povezanosti koje se zahtijeva na temelju članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I otvara mogućnost u korist tuženika koji se, prema mojem mišljenju i u skladu sa stajalištem koje su izrazili nezavisni odvjetnici D. Ruiz-Jarabo Colomer i P. Mengozzi po pitanju potrage za povoljnijim pravnim položajem (*forum shopping*), može koristiti tom mogućnošću na način koji mu se čini prikladnijim i korisnijim, a da to ne predstavlja zlouporabu nadležnosti¹⁰³. Povrh toga, u slučaju zabranjenih sporazuma kao što je onaj u glavnom postupku, primjena te odredbe može hipotetski, s obzirom na njezin predmet, dovesti do toga, da jedan ili više tuženika moraju odgovarati za svoje postupanje pred sudom različitim od onog u mjestu u kojem imaju domicil, te slijedom toga svaki prigovor, koji se temelji na tom konkretnom ishodu, nije relevantan.

90. S obzirom na sve navedeno, smatram da se pravilo o proširenoj nadležnosti predviđeno u članku 6. točki 1. Uredbe Bruxelles I ne može primijeniti kada je prema mišljenju suda, pred kojim je pokrenut postupak, pravilno utvrđeno, da je tužitelj sklopio pravno obvezujuću nagodbu s tuženikom koji ima sjedište u državi suda prije podnošenja svoje tužbe te je svjesno prikrrio postojanje tog ranijeg sporazuma s jedinim ciljem da jednom od ostalih tuženika uskrati nadležnost sudova države članice u kojoj taj tuženik ima domicil.

D – Moguće provođenje sporazuma o prenošenju nadležnosti i arbitražnih klauzula u sporu poput onoga o kojem je ovdje riječ (treće pitanje)

91. Trećim se pitanjem, čije obrazloženje je prilično sažeto, poziva Sud da s obzirom na načelo, koje je Sud postavio u pogledu pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravila tržišnog natjecanja predviđene člankom 101. UFEU-a i zajamčene pravom žrtava na naknadu štete pretrpljene na tom području¹⁰⁴, odluči, je li bi u ovom slučaju bilo dopušteno odstupiti od pravila o nadležnosti predviđenih u članku 5. točki 3. i/ili članku 6. točki 1. Uredbe Bruxelles I i to na temelju sporazuma o prenošenju nadležnosti i arbitražnih klauzula.

101 — O zlouporabi prava i osobito o različitom učinku koji ona može imati, s jedne strane, na područje nadležnosti, i, s druge strane, na izostanak prava na pokretanje postupka, vidjeti Usunier, L., „Le règlement Bruxelles I bis et la théorie de l’abus de droit“, u *Le nouveau règlement Bruxelles I bis, Règlement n 1215/2012 du 12 décembre 2012 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l’exécution des décisions en matière civile et commerciale*, Guinchard, E. (u.), Bruylant, Bruxelles, 2014., str. 449. i sljedeće, posebno str. 473.

102 — U tom pogledu Komisija pravilno smatra da bi uvjet povezanosti iz članka 6. točke 1. izostao da su tužitelj i osnovni tuženik stvarno sklopili konačnu nagodbu o spornom pravnom odnosu prije podnošenja tužbe, ali da je tužba ionako podnesena protiv tog tuženika uz prikrivanje postojanja nagodbe s jedinim ciljem da se jednom od ostalih tuženika uskrati nadležnost suda države članice u kojoj ovaj potonji ima domicil.

103 — U bilješci 27. svojeg mišljenja u predmetu Freeport (C-98/06, EU:C:2007:302), nezavisni odvjetnik P. Mengozzi naveo je da je „u određenim granicama, *forum shopping*“ shvaćen – prema definiciji koju mu je pridodao nezavisni odvjetnik D. Ruiz Jarabo Colomer – kao izbor suda s obzirom na prednosti koje mogu proizaći iz materijalnog (ili čak postupovnog) prava koje se ovdje primjenjuje (vidjeti mišljenje GIE Groupe Concorde i dr., C-440/97, [EU:C:1999:146], bilješka 10.), *nedvojbeno dopušten*“ (moje isticanje).

104 — Presudom Manfredi i dr. (EU:C:2006:461, t. 60.) istaknuto je da bi „puna učinkovitost članka 81. UEZ-a [članak 101. UFUE-a] i osobito koristan učinak zabrane propisane njegovim stavkom 1. bili dovedeni u pitanje ako svaka osoba ne bi mogla potraživati naknadu štete koja joj je uzrokovana ugovorom ili ponašanjem kojima se može ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje (vidjeti presudu Courage i Crehan, [EU:C:2001:465], t. 26.)“.

92. S obzirom da je potonja vrsta klauzula obuhvaćena područjem primjene članka 23. navedene uredbe, nasuprot arbitražnim klauzulama, bit će potrebno voditi računa o utjecaju te odredbe u ovom kontekstu (2). Nadalje, čak i ako sud koji je uputio zahtjev pođe *a priori* od načela da se dvije kategorije klauzula, na koje se pozivaju tuženici u glavnom postupku, mogu primijeniti u okviru tužbe za naknadu štete kao što je ona u glavnom postupku¹⁰⁵, a što bi se prema mojem mišljenju trebalo raspraviti (4), morat će se u svakom slučaju ispitati, mogu li i u kojoj mjeri takve klauzule proizvesti svoje učinke, iako je sadržaj ugovora u kojima se nalaze bio narušen predmetnim zabranjenim sporazumom (3).

1. Problematika podnesena Sudu

93. Radi osporavanja nadležnosti Landgerichta Dortmund, tuženici u glavnom postupku su prigovorili da su arbitražne klauzule i sporazumi o prenošenju nadležnosti sadržani u nekim ugovorima o isporuci sklopljenim između kupaca vodikova peroksida, koji su ustupili svoja prava CDC-u i dobavljača koji su sudjelovali u zabranjenom sporazumu na kojem se temelje tužbe CDC-a za naknadu štete.

94. Odluka kojom se upućuje prethodno pitanje ne sadržava podroban opis predmetnih klauzula. Međutim, iz očitovanja CDC-a proizlazi da su prema navodima tuženika u glavnom postupku, neki od navedenih ugovora o isporuci sadržavali takve klauzule, bilo u obliku općih uvjeta koji se odnose na određeni ugovor¹⁰⁶, bilo u okvirnim ugovorima koji su obuhvaćali više isporuka klijentu tijekom razdoblja neovisnog od razdoblja zabranjenog sporazuma¹⁰⁷, pri čemu su određeni klijenti sklopili više klauzula s različitim dobavljačima¹⁰⁸ ili različite klauzule u različitim ugovorima sklopljenim s istim dobavljačima¹⁰⁹. Nije jasno utvrđeno pitanje jesu li istaknutim sporazumima o prenošenju nadležnosti određeni samo sudovi država članica ili i sudovi trećih država.

95. U skladu s razlozima trećeg pitanja koje je iznio sud koji je uputio zahtjev, isti smatra da bi se u slučaju u kojem bi predmetne klauzule obuhvaćale pravo na naknadu navedene štete, a što bi samo na njemu bilo da utvrdi¹¹⁰, trebalo tada postaviti pitanje, sprječava li načelo učinkovitog provođenja zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije primjenu tih klauzula kada je sud, kojem je podnesena tužba te vrste, nadležan na temelju članka 6. točke 1. i/ili članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I.

96. Među zainteresiranim strankama koje su Sudu podnijele očitovanja, samo CDC drži da navedene klauzule ne bi trebale biti uzete u obzir u takvom kontekstu. Komisija ističe, međutim, da će radi odgovora na prethodno pitanje obuhvaća li arbitražna klauzula ili sporazum o prenošenju nadležnosti u stvari i pravo na naknadu štete kao što je ono predmetno, nacionalni sud morati razmotriti i činjenicu da navedeno pravo ne proizlazi iz predmetnih ugovora o isporuci, nego od delikta počinjenog tajnim sporazumom koji nije povezan s tim ugovorima.

105 — Landgericht Dortmund navodi da radi utvrđenja, mogu li se sporazumi o prenošenju nadležnosti valjano suprotstaviti zakonskim pravilima o nadležnosti, valja tumačenjem tih klauzula utvrditi koji su sporovi njima obuhvaćeni, što je isključivo u nadležnosti nacionalnog suda, te da isto vrijedi za arbitražne klauzule.

106 — Ilustracije radi, CDC spominje „ugovor o isporuci od 20. lipnja 1996. o posebnoj isporuci vodikova peroksida grupe FMC njemačkoj tvornici ustupitelja Stora Enso Oyj, koji sadržava sljedeću klauzulu: „Stranke su sporazumne da će se pred sudom u Düsseldorfu [Njemačka] pokrenuti svaki spor u vezi s ovim ugovorom”.

107 — CDC navodi kao primjer „okvirni ugovor sklopljen između Oy Finnish Peroxides AB i ustupitelja Stora Enso Oyj na početku ožujka 2011. u vezi s isporukama u razdoblju od 1. veljače 2001. do 31. siječnja 2002. koji sadržava sljedeću klauzulu: „Svi sporovi, nesporazumi ili navodi koji proizlaze iz ovog ugovora ili su u vezi s njim ili kršenjem ovog ugovora, prestankom ili nevaljanošću ugovora, podnijet će se arbitražnom sudu prema pravilima gospodarske komore Helsinkija. Mjesto arbitraže je u Helsinkiju, Finska”.

108 — To je slučaj sa Stora Enso Oyj u slučajevima navedenim u gornjim bilješkama.

109 — CDC navodi da su se „Kernira Kemi AB i ustupitelj Södra Cell AB sporazumjeli 27. lipnja 1996., za razdoblje isporuke koje obuhvaća 1. siječanj 1996. do 31. prosinca 1998., da je mjesto arbitraže u Stockholmu [Švedska], te 2. i 30. travnja 1999., za navedeno razdoblje isporuke, da je mjesto arbitraže u Malmöu [Švedska]”.

110 — U tom pogledu vidjeti točku 127. ovog mišljenja.

97. Prije nego što izrazim svoje mišljenje u tom pogledu, namjeravam iznijeti određena pojašnjenja koja su po meni važna. U prvom redu, podsjećam da su odredbama članka 23. Uredbe Bruxelles I obuhvaćene klauzule o izboru suda kojima su stranke, od kojih barem jedna ima domicil na području države članice, odredile sud države članice radi odlučivanja o sporovima koji nastanu ili su nastali u vezi s određenim pravnim odnosom.

98. Nasuprot tomu, arbitražne klauzule u načelu su isključene iz područja primjene te uredbe¹¹¹. Iz toga proizlazi da bi pitanja valjanosti i mogućnosti pozivanja na te klauzule trebala biti uređena nacionalnim pravom svake države članice i međunarodnim ugovorima koji ih obvezuju¹¹². Ipak, Sud je odlučio da ako je zbog glavnog predmeta spora, to jest po prirodi prava koje treba zaštititi u postupku – kao što je zahtjev za naknadu štete – postupak koji je pokrenut pred nacionalnim sudom obuhvaćen područjem primjene Uredbe Bruxelles I, incidentalno pitanje koje se odnosi na primjenjivost arbitražnog sporazuma, uključujući njegovu valjanost, također je obuhvaćeno područjem primjene te uredbe te je isključivo na tom sudu da odluči o prigovoru nenadležnosti koji se temelji na arbitražnom sporazumu i njegovoj nadležnosti na temelju odredbi te uredbe¹¹³.

99. Usprkos toj razlici u pogledu primjenjivosti Uredbe Bruxelles I, valja istaknuti da se zajednički učinak dviju kategorija dotičnih klauzula sastoji u tome da se omogući odstupanje od *pravila o nadležnosti utvrđenih navedenom uredbom* i to zbog poštovanja autonomije stranaka u pogledu određivanja suda, nacionalnog ili arbitražnog, ovisno o slučaju, kojem namjeravaju povjeriti rješavanja svojih sporova¹¹⁴.

100. Međutim, sporazumom o prenošenju nadležnosti u skladu s člankom 23. Uredbe Bruxelles I moći će se prenijeti nadležnost samo na sudove država članica Unije i u širem smislu na temelju Luganske konvencije¹¹⁵, na sudove država stranaka navedene konvencije, dok se arbitražnom klauzulom može odrediti da će mjesto arbitraže biti u bilo kojoj trećoj državi. Vjerojatnost da se odredbe prava tržišnog natjecanja Unije ne primjenjuju, čak ni putem pravila koja se odnose na javni poredak je veća u slučaju u kojem se nadležnost prenosi na arbitre ili sudove država koje nisu vezane Luganskom konvencijom¹¹⁶.

111 — Naime, članak 1. stavak 2. točka (d) Uredbe Bruxelles I isključuje arbitražu iz njezina područja primjene. Budući da je odgovarajuća odredba sadržana u Briselskoj konvenciji u točki 63. gore navedenog izvještaja Schlosser navedeno je da „[navedena] konvencija ne ograničava slobodu stranaka da spor iznesu pred arbitražni sud. Isto vrijedi u slučaju postupaka za koje je konvencijom utvrđena isključiva nadležnost. Konvencijom se naravno ne zabranjuje nacionalnim zakonodavcima da ništavim proglase arbitražne sporazume koji se odnose na sporove za koje postoji isključiva nadležnost bilo na temelju nacionalnog prava bilo na temelju konvencije“.

112 — Sud je pojasnio da su ugovorne strane, isključivši arbitražu iz područja primjene Briselske konvencije zbog toga što je ona već uređena međunarodnim konvencijama, namjeravale arbitražu kao područje isključiti u cijelosti, uključujući i postupke pokrenute pred nacionalnim sudovima te da se to isključivanje proteže na takav postupak čiji je predmet određivanje arbitražnog suda, čak i ako se u tom postupku prethodno pojavljuje pitanje postojanja ili valjanosti arbitražnog sporazuma (vidjeti presudu Rich, C-190/89, EU:C:1991:319, t. 18., i mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Darmona u tom predmetu, C-190/89, EU:C:1991:58; te presudu Van Uden, C-391/95, EU:C:1998:543, t. 31. i 32.).

113 — Presuda Allianz i Generali Assicurazioni Generali (C-185/07, EU:C:2009:69, t. 26. i 27.).

114 — Poštovanje autonomije volje stranaka navedeno je, među ostalim, u uvodnoj izjavi 11. Uredbe Bruxelles I.

115 — Konvencija o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, koja je sklopljena u Luganu 16. rujna 1988. (SL L 319, str. 9.), između država članica Europske zajednice i nekih država članica Europskog udruženja za slobodnu trgovinu (EFTA), usporedno s Briselskom konvencijom i revidirana Konvencijom sklopljenom u Luganu 30. listopada 2007. između Europske zajednice, Kraljevine Danske, Republike Island, Kraljevine Norveške i Švicarske Konfederacije [vidjeti izvješće s obrazloženjem F. Pocara o ovoj zadnjoj konvenciji (SL 2009., C 319, str. 1.)].

116 — U tom pogledu Komisija primjećuje da su nacionalni sudovi, i to barem svi oni koji se nalaze na području Unije, obvezani na temelju primarnog prava zajamčiti učinkovito ostvarivanje prava koja proizlaze iz članka 101. UFUE-a. Stoga bi samo sporazumi o prenošenju nadležnosti na sud koji se nalazi izvan tog područja mogli predstavljati problem s aspekta načela pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije.

101. U drugom redu, ističem da je međudjelovanje sporazuma o prenošenju nadležnosti ili arbitražnih klauzula, s jedne strane, i odredaba prava tržišnog natjecanja Unije, s druge strane, složeno stoga što pravni kontekst ograničenja slobodnog tržišnog natjecanja, koje je predviđeno tim odredbama, nudi veliku raznolikost mogućih stjecaja okolnosti. Što se konkretno tiče prava na naknadu cjelokupne štete utemeljene na članku 101. UFEU-a, podsjećam da nije uvijek lako kvalificirati odgovornost počinitelja povrede te odredbe kao ugovornu ili deliktну i da se pojavljuju razlike u tom pogledu među pravnim sustavima država članica¹¹⁷.

102. Postojanje različitih ugovornih veza između sudionika u zabranjenom sporazumu i žrtava takve povrede dovodi do pitanja može li se u ovom slučaju dotičnim klauzulama omogućiti odstupanje od nadležnost suda države članice koja bi se temeljila na člancima 5. i 6. Uredbe Bruxelles I, unatoč činjenici da navedena povreda utječe na sadržaj ugovora, koji sadrže te klauzule.

103. S obzirom na to da jedino nacionalni sud mora odrediti supstancijalni doseg tih klauzula¹¹⁸, trećim se pitanjem stoga traži od Suda da utvrdi, mogu li i na koji način načela iz članka 101. UFEU-a utjecati prije svega na primjenu članka 23. Uredbe Bruxelles I u slučaju sporazuma o prenošenju nadležnosti koji su njime obuhvaćeni te potom na provođenje drugih vrsta sporazuma o prenošenju nadležnosti i arbitražnih klauzula koji su uređeni normama prava država članica.

2. Isključivanje pravila o nadležnosti predviđenih člancima 5. i 6. Uredbe Bruxelles I putem sporazuma o prenošenju nadležnosti koji su u skladu s člankom 23. te uredbe

104. Prije svega valja ustvrditi da je naknada štete koju je prouzročio zabranjeni sporazum, kao što je ona koju potražuje tužitelj u glavnom postupku, općenito uređena autonomnom voljom stranaka, jer se pri tome radi o građanskopravnoj obvezi svake osobe koja počinila zabranjenu radnju da novčano nadoknadi štetu koju je pretrpjela druga osoba, a u tom području materijalna prava zainteresiranih osoba nisu nedostupna¹¹⁹. Isto tako, Uredba Bruxelles I ne isključuje mogućnost za stranke da prenesu nadležnost *ratione loci*¹²⁰ na sud države članice u okviru spora koji se odnosi na takvo pitanje u skladu s njezinim člankom 23.

105. Što se tiče veze između odredbi tog potonjeg članka i odredbi članka 5. točke 3. i/ili članka 6. točke 1., Uredbe Bruxelles I, Kemira pravilno ističe da je Sud već odlučio da bi sklapanjem sporazuma o izboru suda u skladu s člankom 17. Briselske konvencije, stranke mogle ne samo odstupiti od opće nadležnosti predviđene u njezinu članku 2., nego i od posebnih nadležnosti predviđenih njezinim člancima 5. i 6.¹²¹ Sud je pojasnio, s jedne strane, da je „to tumačenje opravdano razlogom da se [navedeni] članak 17. temelji na priznanju autonomije volje stranaka kod prenošenja nadležnosti na sudove koji odlučuju o sporovima, koji su obuhvaćeni područjem primjene Konvencije, osim o onima koji su izričito izuzeti na temelju članka 17. stavka 2.“te, s druge strane, da „takva klauzula ipak čuva koristan učinak u tom smislu da je njezina posljedica isključivanje drugih fakultativnih prenošenja nadležnosti u odnosima među stranama kao što su ona iz članaka 5. i 6. [Briselske konvencije]“¹²².

117 — Vidjeti točku 37. ovog mišljenja.

118 — Vidjeti točku 127. ovog mišljenja.

119 — Nasuprot tomu, člankom 6. stavkom 4. Uredbe Rim II predviđeno je da „[o]d prava koje se primjenjuje [na izvanugovorne obveze] prema ovom članku [naslovljenom ‚Nelojalna konkurencija i radnje koje ograničavaju slobodu tržišnog natjecanja‘] nije moguće odstupiti sporazumno u skladu s člankom 14.“, to jest „sporazumom sklopljenim po događaju koji je prouzročio nastalu štetu“ ili „ako obje stranke obavljaju poslovnu djelatnost, i sporazumom koji su stranke slobodno sklopile prije događaja koji je prouzročio nastalu štetu“, kojim se osim toga poštuju drugi uvjeti utvrđeni tim potonjim člankom.

120 — Podsjećam da se izražavanjem volje stranaka preko sporazuma o prenošenju nadležnosti ne može, nasuprot tomu, izmijeniti nadležnost *ratione materiae* suda države članice koja je određena pravom toga suda.

121 — Vidjeti presudu Estasis Saloti di Colzani (24/76, EU:C:1976:177, t. 7.).

122 — Vidjeti presudu Meeth (23/78, EU:C:1978:198, t. 5.).

106. Isto vrijedi za istovjetne odredbe Uredbe Bruxelles I, budući da se u skladu s njezinim uvodnim izjavama 11. i 14. te njezinim člankom 23. stavkom 5. „autonomija volje stranaka ugovora [...] za određivanje nadležnosti sudova [...] mora [...] poštovati“, osim u slučajevima u kojima su primjenjiva bilo pravila o posebnoj nadležnosti namijenjena zaštiti slabije strane¹²³ bilo pravila o isključivoj nadležnosti utvrđena u njezinu članku 22. Izvan odredbi čija je primjena na taj način izričito pridržana i među kojima nema članaka 5. i 6. te uredbe, sporazum o prenošenju nadležnosti, koji je u skladu s njezinim člankom 23., mora proizvesti svoji puni učinak, a osobito prenijeti isključivu nadležnost na izabrani sud.

107. Prevaga volje stranaka vrijedi osobito u odnosu na ciljeve članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I, u vezi s koncentracijom nadležnosti i ekonomičnosti postupka, i to iako se, prema mojem mišljenju, u navedenoj klauzuli izričito ne navodi da su stranke namjeravale odstupiti od te posebne odredbe.

108. U vezi s člankom 5. točkom 3. te uredbe, valjat će prethodno utvrditi, može li se sporazum o prenošenju nadležnosti stvarno primijeniti u sporu kao što je onaj u glavnom postupku, koji mi se čini da potpada pod stvari koje se odnose na štetne radnje i delikte, a ne na ugovore¹²⁴, i može li se na njega pozvati protiv tuženika kao što je CDC, na temelju promjene u obvezama koje se preuzeli poduzetnici koji su mu ustupili svoja prava¹²⁵, a što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri, slijedeći smjernice koje s tim u vezi odredi Sud.

109. Podsjećam posebno da iz sudske prakse Suda u vezi s člankom 23. Uredbe Bruxelles I proizlazi da, s jedne strane, valjanost sporazuma o prenošenju nadležnosti unesenog u ugovor podliježe činjenici da su se strane, koje su ga sklopile, jasno suglasile s tim sporazumom, te da, s druge strane, sud pred kojim se vodi postupak ima obvezu ispitati, postoji li suglasnost zainteresiranih strana u tom pogledu¹²⁶.

110. Nadalje, u skladu s navedenim člankom, sporazum o izboru suda može se odnositi samo na sporove koji nastanu ili su nastali „u vezi s određenim pravnim odnosom“. Protumačivši ovaj potonji kriterij s aspekta članka 17. Briselske konvencije, Sud je pojasnio da se „postojanje tog zahtjeva namijenjeno ograničavanju opsega sporazuma kojim se dodjeljuje nadležnost samo na sporove koji proizlaze iz pravnog odnosa u vezi s kojim je taj sporazum i sklopljen. Cilj ovog zahtjeva je izbjeći da jedna od stranaka bude zatečena dodjeljivanjem nadležnosti određenom sudu za sve sporove koji proizlaze iz njezinih odnosa sa drugom ugovornom stranom i potječu iz odnosa različitih od onog povodom kojeg je postignut sporazum o prenošenju nadležnosti“¹²⁷.

111. Međutim, kao i CDC, poprilično sumnjam da bi sporazum o prenošenju nadležnosti, koji je uvršten u ugovore kao što su oni predmetni, mogao ispuniti zahtjev o jasnoj i nedostacima nezahvaćenoj suglasnosti jer se u tom sporazumu radi o prenošenju nadležnosti na sud koji je određen za rješavanje spora koji se odnosi na deliktну odgovornost jedne od ugovornih strana koja potječe od zabranjenog sporazuma, dok postojanje tog potonjeg sporazuma nije bilo poznato navodnoj žrtvi u trenutku sklapanja takvog sporazuma.

123 — Naime, za osiguranje, potrošačke ugovore i zapošljavanje navedena autonomija je ograničena (vidjeti uvodne izjave 11., 13. i 14. te članke 13., 17. i 21. te uredbe).

124 — U vezi s kvalifikacijom predmeta glavnog postupka i posljedicama koje iz toga proizlaze u odnosu na međudjelovanje istaknutih arbitražnih klauzula i sporazuma o prenošenju nadležnosti, vidjeti zaključke iz točaka 127. i sljedeće ovog mišljenja.

125 — U skladu s presudom Coreck (C-387/98, EU:C:2000:606, t. 19. i sljedeće), nacionalno pravo, koje se primjenjuje na meritum, određuje je li treća strana u prvotnom ugovoru preuzela sva prava i obveze jedne od izvornih strana, tako da bi je sporazum o prenošenju nadležnosti ipak mogao obvezivati iako na njega nije pristala u vrijeme sklapanja ugovora.

126 — Presuda Refcomp (EU:C:2013:62, t. 27. i sljedeće).

127 — Vidjeti presudu Powell Duffryn (C-214/89, EU:C:1992:115, t. 31., moje isticanje).

112. Nasuprot tomu, prema mojem mišljenju moglo bi se svakako priznati da žrtva pristupa sporazumu o prenošenju nadležnosti nakon što sazna za postojanje sporazuma zabranjenog člankom 101. UFEU–a, čime ona uz potpuno poznavanje predmeta prihvaća taj sporazum sklopljen nakon nastanka spora.

113. U tom pogledu ističem da je gore navedena Direktiva 2014/104, koja se odnosi na tužbe za naknadu štete na temelju nacionalnog prava zbog povreda prava tržišnog natjecanja Unije, namijenjena tome, da se potiče korištenje mehanizama za sporazumno rješavanje sporova, kao što je izvansudska nagodba ili arbitraža te poveća njihova učinkovitost¹²⁸. Ovaj mi se pristup čini osnovanim jer su stranke u potpunosti i slobodno pristale da se pitanje prava na naknadu štete koja je prouzročena zabranjenim sporazumom prenese na određeni sud, čak i ako je to sud različit od suda koji bi bio nadležan na temelju članka 5. točke 3. ili članka 6. točke 1. Uredbe Bruxelles I.

114. Neovisno o tome, kako će o tim potonjim pitanjima proizaći analiza suda koji je uputio zahtjev, smatram da nije potrebno, da načelo pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja predviđene člankom 101. UFEU–a, koje je navedeno u trećem prethodnom pitanju, utječe na poseban slučaj sporazuma o prenošenju nadležnosti obuhvaćenih člankom 23. Uredbe Bruxelles I.

115. U pogledu takvog sporazuma, naime, u pravu Unije sudsku nadležnost sudova država članica u građanskim i trgovačkim stvarima ne određuju nacionalna pravila, već odredbe navedenog članka, utvrđujući uvjete valjanosti i prave učinke tog sporazuma¹²⁹. Prethodna razmatranja u vezi s tumačenjem navedenog članka 23. u sudskoj praksi¹³⁰ jasno dovode do toga da klauzule koje su u skladu s uvjetima povezanim s tim člankom, posebno u odnosu na suglasnost osobe koja je navodno oštećena zabranjenim sporazumom, po potrebi prevladaju u odnosu na nadležnost koja proizlazi iz članka 5. i/ili 6. te uredbe.

116. Dodajem da uzajamno povjerenje među sudovima država članica, koje je jedan od stupova pravosudne suradnje uspostavljene Konvencijom iz Bruxellesa i preuzete Uredbom Bruxelles I¹³¹, podrazumijeva prema mojem mišljenju da se nadležnost suda, koji su stranke izabrale u skladu s člankom 23. te uredbe, ne može dovesti u pitanje na temelju članka 101. UFEU–a, isto kao što je Sud odlučio da nije dopušteno pozvati se na javni poredak radi suprotstavljanja izvršenju presude iz druge države članice uz obrazloženje da je pravo tržišnog natjecanja Unije pogrešno primijenjeno na meritum spora¹³².

128 — Vidjeti uvodne izjave 48. i sljedeće te članke 18. i 19. navedene direktive, osim prijedloga koji je Komisija podnijela i koji je doveo do donošenja tog akta [COM(2013) 404 *final*, posebno str. 22. i sljedeće, t. 4.6.]. Europski gospodarski i socijalni odbor (vidjeti SL 2014., C 67, str. 83., t. 4.7.), Vijeće Europske unije (vidjeti bilješku naslovljenu „Analysis of the final compromise text with a view to agreement“, od 24. ožujka 2014., 8088/14 RC 6 JUSTCIV 76 CODEC 885, posebno str. 4., 12. i 37. i sljedeće) i Europski parlament (vidjeti zakonodavnu rezoluciju i stajalište u prvom čitanju od 17. travnja 2014., P7_TA(2014)0451, uvodna izjava 43. i članci 18. i 19.) su se u vezi s navedenim prijedlogom suglasno izjasnili u prilog tih mehanizama.

129 — U tom pogledu članak 25. stavak 5. drugi podstavak Uredbe br. 1215/2012 pojašnjava da se „valjanost sporazuma o nadležnosti ne može (...) osporavati samo zbog nevaljanosti ugovora“, u skladu s načelom samostalnosti takve klauzule u odnosu na materijalne odredbe ugovora čiji je dio, a koje je Sud potvrdio u presudi Benincasa (EU:C:1997:337, t. 24. i sljedeće). Nadalje, iz presude Effer (38/81, EU:C:1982:79, t. 7. i sljedeće) proizlazi da se takva klauzula mora primijeniti iako se spor odnosi na sklapanja ugovora.

130 — Vidjeti točke 105. i sljedeće ovog mišljenja.

131 — Vidjeti osobito uvodne izjave 16. i 17. Uredbe Bruxelles I.

132 — U presudi Renault (C–38/98, EU:C:2000:225, t. 29. i sljedeće), Sud je zaključio da „bez da se dovede u pitanje svrha Uredbe“, „pogreška koju je eventualno počinio sudac države u kojoj je sudska odluka donesena prilikom primjene određenih pravila prava Zajednice“, kao što su „načela [...] slobodnog tržišnog natjecanja“, „ne predstavlja očito kršenje pravnog pravila koje se u pravnom poretku države u kojoj se traži priznanje smatra bitnim“, pri čemu se podsjeća da članci 29. i 34. treći stavak Konvencije iz Bruxellesa (kojima odgovaraju članci 36. i 45. drugi stavak Uredbe Bruxelles I) određuju da se „niti u jednom slučaju strana sudska odluka ne može preispitati u pogledu merituma“. U vezi s nadzorom, na temelju javnog poretka, poštovanja glavnih načela pravičnog postupka, vidjeti presudu flyLAL–Lithuanian Airlines (EU:C:2014:2319, t. 46. do 54.).

117. Slijedom navedenog, smatram da s obzirom na sporazum kojim se određuje sud u drugoj državi članici, čija je sukladnost s člankom 23. Uredbe Bruxelles I priznata, te je primjenjiv u sporu koji se pred tim sudom vodi, sud države članice bi se morao oglasiti nenadležnim, čak i kada taj sporazum dovodi do toga da se ne primjenjuju posebna pravila o nadležnosti iz članka 5. i/ili 6. te uredbe, i to unatoč načelu djelotvornog provođenja zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja iz članka 101. UFEU–a.

3. Utjecaj načela pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja propisane člankom 101. UFEU–a u odnosu na druge vrste istaknutih klauzula

118. Što se tiče sporazuma o prenošenju nadležnosti za koje bi se pokazalo da se na njih ne primjenjuje članak 23. Uredbe Bruxelles I i što se tiče arbitražnih klauzula, problematika koju je podnio sud koji je uputio zahtjev je složenija jer se mora razumjeti primjenom ne odredbi te uredbe, kao što ih tumači Sud, nego nacionalnih pravila čije provođenje mora biti u skladu s obvezujućim odredbama primarnog prava Unije, osobito s člankom 101. UFEU–a.

119. U tom pogledu, podsjećam da je u skladu sa svojom ustaljenom sudskom praksom koja proizlazi iz već navedenih presuda *Courage* i *Crehan* i *Manfredi* i dr.¹³³, Sud odlučio da u izostanku propisa Unije na tom području, nacionalni pravni poredak svake države članice mora urediti načine ostvarivanja prava na naknadu štete koja potječe od sporazuma zabranjenog člankom 101. UFEU–a¹³⁴, pod uvjetom da se poštuju načela ekvivalentnosti i učinkovitosti koja osobito zahtijevaju da se nacionalnim pravilima ne ugrozi puna učinkovitost prava tržišnog natjecanja Unije i, konkretnije, da se u njima vodi računa o cilju navedenog članka¹³⁵. Iz toga prema mojem mišljenju proizlazi da se u ovom slučaju primjenom nacionalnih pravila ne može omogućiti da predmetni sporazumi o prenošenju nadležnosti i/ili arbitražne klauzule djeluju na način kojim se šteti toj punoj učinkovitosti.

120. Nadalje, Sud je zaključio da bi puni učinak članka 101. UFEU–a, a osobito korisni učinak zabrane utvrđene u njegovu stavku 1.¹³⁶ bili dovedeni u pitanje ako svakoj osobi ne bi bilo dopušteno zahtijevati naknadu štete koja bi joj bila uzrokovana ugovorom ili ponašanjem kojima se može ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje, kao što je u ovom slučaju zabranjeni sporazum na kojem se temelje zahtjevi CDC–a. Naime, jamstvom prava da se zahtijeva takva naknada štete može se obeshrabriti sporazume ili prakse te vrste koji su često prikriveni te se tako njime u bitnome doprinosi održanju učinkovitog tržišnog natjecanja unutar Unije¹³⁷.

133 — Točka 30. ovog mišljenja. Vidjeti također presudu *Kone* i dr. (EU:C:2014:1317, t. 21. i sljedeće i navedenu sudsku praksu).

134 — Vidjeti osobito presudu *Kone* i dr. (EU:C:2014:1317, t. 24. i sljedeće i t. 32.). Ova je mogućnost dio onog što se obično naziva postupovna autonomija država članica.

135 — Cilj koji se sastoji od jamčenja održanja učinkovitog i nenarušenog tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu i time cijena određenih na temelju pravila slobodnog tržišnog natjecanja.

136 — Pri čemu odredbe tog članka proizvode izravne učinke u odnosima među pojedincima i neposredno stvaraju prava i obveze tih osoba koje sudovi država članica moraju poštovati (vidjeti osobito presudu *Kone* i dr., EU:C:2014:1317, t. 20.).

137 — *Ibidem* (t. 21. i sljedeće). U obrazloženju direktive COM(2013) 404 *final* (str. 2. i 4.) ističe se da „[t]užbe za naknadu štete koje se temelje na povredi članka 101. [UFEU–a] ili članka 102. [UFEU–a] predstavljaju važno područje privatnog provođenja prava tržišnog natjecanja EU–a“ i da je, stoga, „[d]rugi glavni cilj [tog prijedloga] omogućiti žrtvama povrede pravila tržišnog natjecanja EU–a, da učinkovito ishode naknadu štete koju su pretrpjeli“.

121. Općenito bi se sud države članice, suočen s arbitražnom klauzulom, morao oglasiti nenadležnim i uputiti stranke na arbitražu na zahtjev jedne od njih, osim ako taj sud utvrdi da je istaknuti arbitražni sporazum ništav, neprovediv ili neizvršiv u sporu koji je u tijeku pred njim, i to nakon stvarnog ispitivanja s obzirom na zahtjeve svojeg nacionalnog prava, u okviru svoje nadležnosti¹³⁸, jer Uredba Bruxelles I ne određuje uvjete za valjanost takve klauzule¹³⁹. Isto bi vrijedilo za klauzule kojima se određuje nacionalni sud koje nisu obuhvaćene člankom 23. navedene uredbe.

122. Međutim, načelo kojim se zahtijeva učinkovita provedba zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije, koje spominje sud koji je uputio zahtjev, po mojem se mišljenju može istaknuti protiv predmetnih klauzula o izboru suda ili arbitražnih klauzula, osobito kako bi se osiguralo da svaka osoba ima pravo da joj se u potpunosti nadoknadi šteta proizašla iz zabranjenog sporazuma, kao što je šteta koja se zahtijeva u glavnom postupku.

123. U tom smislu valja istaknuti da je u presudi *Eco Swiss*, koja se tiče odnosa između arbitraže i pravila tržišnog natjecanja koja proizlaze iz prava Unije, Sud pojasnio da se članak 85. Ugovora, sada članak 101. UFEU–a „može smatrati odredbom koja se odnosi na pravni poredak“¹⁴⁰. Sud je odlučio da „kada nacionalni sud mora prema nacionalnim pravilima prihvatiti zahtjev za poništenje arbitražne odluke koja se temelji na neuvažavanju nacionalnih pravila koja se odnose na pravni poredak, on mora također prihvatiti takav zahtjev kada tu odluku smatra suprotnom [tom članku]. [Naime,] pravo Zajednice zahtijeva da nacionalni sudovi mogu provjeravati pitanja u vezi s tumačenjem zabrane propisane [navedenim člankom] kada su pozvani odlučiti o valjanosti arbitražne odluke i mogu po potrebi biti predmet zahtjeva za prethodnu odluku upućenog Sudu“¹⁴¹.

124. Po analogiji smatram da pravo Unije zahtijeva da se ne primijeni arbitražna klauzula ili sporazum o prenošenju nadležnosti koji nije uređen člankom 23. Uredbe Bruxelles I, u slučajevima u kojima bi provođenje takve klauzule ugrozilo koristan učinak članka 101. UFEU–a. U tom pogledu, može biti korisno primijetiti da je navedena presuda *Eco Swiss* donesena ranijeg datuma nego gore navedene presude *Courage* i *Crehan* i *Manfredi* i dr., kojima je u pravu Unije potvrđeno pravo na naknadu cjelokupne štete koje su pretrpjele žrtve nezakonitih ograničenja slobodnog tržišnog natjecanja, i to ne samo u interesu tih žrtava, nego prije svega radi očuvanja općih interesa povezanih s tom slobodom. Sudska praksa nakon te dvije presude još je pojačala takav pristup potičući privatno provođenje navedenih pravila tržišnog natjecanja (uobičajeno nazvano „private enforcement“), osobito zahvaljujući uklanjanju prepreka koje mogu proizlaziti iz nacionalnih odredbi¹⁴².

125. Točno je da primjena sporazuma o prenošenju nadležnosti ili arbitražnih klauzula ne predstavlja sama po sebi prepreku korisnom učinku članka 101. UFEU–a u smislu gore navedene sudske prakse. Konkretno, činjenica da klauzule te vrste, ako su valjane i primjenjive na dotični spor, mogu dovesti do isključivanja posebne nadležnosti predviđene u člancima 5. i /ili 6. Uredbe Bruxelles I, nema nužno za posljedicu da se navodnim žrtvama štete uzrokovane zabranjenim sporazumom uskrati mogućnost potpune naknade štete po toj osnovi, stoga što one nisu spriječene podnijeti tužbu pred svakim od određenih nacionalnih ili arbitražnih sudova, iako bi s obzirom na veliku raznolikost istaknutih klauzula u ovom slučaju, njihova primjena nedvojbeno mogla otežati takvo djelovanje.

138 — Primjenjive odredbe mogu proizlaziti bilo iz pravila o arbitraži koje donese predmetna država članica bilo iz međunarodnih ugovora čija je ta država stranka.

139 — Vidjeti presudu *Allianz i Generali Assicurazioni Generali* (EU:C:2009:69, t. 31. do 33.) i pojašnjenja iznesena u pogledu uvodne izjave 12. Uredbe br. 1215/2012, osobito Nielsen, P. A., „The New Brussels I Regulation“, *Common Market Law Review*, 2013., svezak 50., str. 505. i sljedeće, i Menétrey, S., i Racine, J.–B., „L'arbitrage et le règlement Bruxelles I bis“, u *Le nouveau règlement Bruxelles I bis, Règlement n 1215/2012 du 12 décembre 2012 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale*, Guinchard, E. (u.), Bruylant, Bruxelles, 2014., str. 13. i sljedeće, posebno t. 37.

140 — EU:C:1999:269, t. 31. i sljedeće, posebno t. 36. i 39.

141 — *Ibidem* (t. 37. i 40.).

142 — Vidjeti osobito presude *Pfleiderer* (C–360/09, EU:C:2011:389, t. 28. i sljedeće) i *Donau Chemie* i dr. (C–536/11, EU:C:2013:366, t. 29. i sljedeće), koje se odnose na pravo osobe koja je oštećena povredom članka 101. UFEU–a i koja želi da joj se nadoknadi šteta po toj osnovi, ishodi pristup dokumentima o postupku u vezi s počiniteljima te povrede, uključujući i postupak oslobađanja od kazni odnosno njihova ublažavanja, nakon što sudovi država članica odvagnu postojeće interese koji su zaštićeni pravom Unije.

126. Ipak smatram da je osjetljivo u praksi provesti takvo teoretsko stajalište u posebnom kontekstu zabranjenog sporazuma koji uključuje brojne sudionike i navodne žrtve i čije je izvršenje stvorilo mnoštvo pojedinačnih ugovora o isporuci vjerojatno sklopljenih između različitih društava iz grupe prodavatelja ili kupca¹⁴³. Naime, u slučaju horizontalnog ograničavanja tržišnog natjecanja kao što je ono na kojem se temelji tužba u glavnom postupku, čini mi se teško za prihvatiti isključivanje uobičajenih vidova sudske zaštite, osim kada su navodne žrtve dale svoj pristanak u tom smislu i pod uvjetom da su nacionalni ili arbitražni sudovi na koje je tako prenesena nadležnost, dužni primijeniti odredbe prava tržišnog natjecanja Unije kao pravila koja se odnose na pravni poredak.

4. Provedivost sporazuma o prenošenju nadležnosti i arbitražnih klauzula u sporu poput onoga o kojem je ovdje riječ

127. Bitan problem, koji će prvenstveno nastati za nacionalni sud, sastoji se od pitanja mogu li sporazumi o prenošenju nadležnosti i arbitražne klauzule na koji se pozivaju tuženici u glavnom postupku stvarno proizvesti učinke u ovom slučaju. Doduše, u skladu sa sudskom praksom Suda¹⁴⁴, samo sud pred kojim je pokrenut glavni postupak može, pa čak i mora, ocijeniti valjanost i doseg klauzule o izboru suda koja je istaknuta pred njim. Iako odluka kojom se upućuje prethodno pitanje nije izričita u tom pogledu, izgleda da Landgericht Dortmund smatra da bi predmet spora mogao biti obuhvaćen dvjema vrstama klauzula unesenih u ugovore o isporuci, poštovanje kojih se zahtijeva od tuženika u glavnom postupku.

128. Međutim, kao što smatraju CDC i Komisija, može se izrazito sumnjati u činjenicu da pravo na naknadu štete, na koje se poziva tužitelj u glavnom postupku, potječe iz ugovora u kojima su bile sadržane te klauzule.

129. Po analogiji s onim što je Sud utvrdio u vezi sa sporazumima o prenošenju nadležnosti obuhvaćenih člankom 23. Uredbe Bruxelles I¹⁴⁵, izgleda mi teško za prihvatiti da se sudska nadležnost koja se temelji na odredbama te uredbe može isključiti u slučaju u kojem bi se primjenom prava država članice omogućilo da se drugom vrstom sporazuma o prenošenju nadležnosti ili arbitražnom klauzulom urede svi sporovi koji bi nastali u odnosima koje jedna strana održava sa drugom ugovornom stranom koji bi potjecali iz odnosa različitih od onih povodom kojih je dotična klauzula ugovorena. Zahtjev u pogledu veze između istaknute klauzule i određenog pravnog odnosa također mi se ovdje čini bitnim kako bi se zajamčila predvidljivost nadležnosti.

130. Prema mojem mišljenju, prava koja se ističu u ovom slučaju prije potječu iz delikta počinjenog zabranjenim sporazumom koji su tuženici u glavnom postupku organizirali i proveli na prikriven način. Naime, predmet glavnog postupka su financijske posljedice stvorene tim prijevaram ponašanjem koje se po svojoj prirodi razlikuje od istaknutih ugovora o isporuci¹⁴⁶. Sporazum o prenošenju nadležnosti ili arbitražna klauzula nisu se mogli valjano sklopiti u takvim okolnostima, to jest čak i prije saznanja navodnih žrtava o postojanju uzročnog događaja i štete koja je njime uzrokovana.

143 — U vezi s različitim oblicima u kojima se očito pojavljuju dotične klauzule vidjeti točku 94. ovog mišljenja.

144 — Naime, prema presudi Powell Duffryn (EU:C:1992:115, t. 33. i 36.) „nacionalni sud pred kojim se poziva na sporazum o prenošenju nadležnosti dužan je tumačiti taj sporazum kako bi utvrdio koji su sporovi obuhvaćeni njegovim područjem primjene“.

145 — Ibidem (t. 31.) i točka 110. ovog mišljenja.

146 — U tom smislu, Komisija navodi da je, s jedne strane, High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division, zaključio da sporazum o prenošenju nadležnosti u vezi s „pravim odnosom“ između stranaka ne obuhvaća prava koja potječu iz deliktne odgovornosti zbog zabranjenog sporazuma [presuda Provimi Ltd protiv Roche Products Ltd (2003) EWHC 961], i da je, s druge strane, Helsingin käräjäoikeus (prvostupanijski sud u Helsinkiju, Finska) slično zaključio da arbitražna klauzula, koja se odnosi na „sva prava“ koja potječu iz ugovora o opskrbi ne obuhvaća pravo na naknadu štete uzrokovanu zabranjenim sporazumom, stoga što ono ne počiva izravno na navedenom ugovoru, nego na okolnosti koja se nalazi izvan tog ugovora, to jest na sudjelovanju tuženika u tajnom sporazumu (međupresuda od 4. srpnja 2013., CDC Hydrogen Peroxide Cartel Damage Claims SA protiv Kemira Oyj, Valtuomio 36492, br. 11/16750).

131. Osim toga, sud koji je uputio zahtjev usmjerava se također prema toj istoj kvalifikaciji glavnog postupka jer izgleda da je zaključio, osobito u pogledu svojeg drugog pitanja, da je tužba radi građanske odgovornosti, o kojoj odlučuje, potpada pod stvari koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte iz članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I, a ne pod stvari koje se odnose na ugovore iz članka 5. točke 1. te uredbe¹⁴⁷. Međutim, u određenim nacionalnim pravnim sustavima, kvalifikacija predmeta spora kao delikta ne isključuje sama po sebi primjenjivost sporazuma o prenošenju nadležnosti ili arbitražnih klauzula koja očito u svakom konkretnom slučaju ovisi o načinu na koji je dotična klauzula sastavljena¹⁴⁸.

132. Slijedom navedenog, smatram da članak 101. UFEU-a treba tumačiti na način da provođenje sporazuma o prenošenju nadležnosti i/ili arbitražnih klauzula u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane zabranjenim sporazumom, koji je proglašen suprotnim tom članku, *samo po sebi* ne ugrožava načelo pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja. Međutim, ako bi se klauzula jedne ili druge kategorije mogla proglasiti primjenjivom na temelju prava država članice, u sporu koji se odnosi na deliktну odgovornost koja može potjecati iz takvog sporazuma, navedeno se načelo prema mojem mišljenju protivi tomu, da se nadležnost u vezi s tim sporom prenese na temelju klauzule u ugovoru čiji je sadržaj dogovoren dok stranka, protiv koje je ta klauzula istaknuta, nije znala za predmetni zabranjeni sporazum i za njegovu nezakonitost, te stoga nije mogla predvidjeti da se ta klauzula može primijeniti na naknadu štete koja se potražuje na toj osnovi.

V – Zaključak

133. S obzirom na gornja razmatranja, predlažem Sudu da na prethodna pitanja, koja je uputio Landgericht Dortmund (Njemačka), odgovori na sljedeći način:

1. a) Članak 6. stavak 1. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima treba tumačiti na način da kada se protiv tuženika s domicilom u mjestu suda jedne države članice i protiv tuženika sa sjedištima u drugim državama članicama tužbom zahtijeva pred tim sudom da dostave podatke i solidarno naknade štete zbog jedinstvene i trajne povrede članka 81. UEZ-a (članak 101. UFEU-a), koju je utvrdila Europska komisija i koju su počinili u različitim državama članicama i u različito vrijeme, prikladno je spomenute zahtjeve raspraviti zajedno te o njima odlučiti istovremeno kako bi se izbjegle odluke koje bi mogle biti nepomirljive ako bi se zahtjevi odlučivali odvojeno.
- b) Članak 6. stavak 1. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da činjenica povlačenja tužbe podnesene protiv jedinog među tuženicima koji ima domicil u mjestu suda pred kojim se vodi postupak, ne utječe na primjenu te odredbe, pod uvjetom, s jedne strane, da je takvo povlačenje uslijedilo nakon trenutka u kojem je pred sudom valjano pokrenut postupak, te, s druge strane, da nije u vezi s nagodbom koja je na obvezujući način sklopljena između tužitelja i navedenog tuženika prije tog trenutka, ali je bila prikrivena s jednim ciljem da se jednom od ostalih tuženika uskrati nadležnost suda države članice u kojem ima svoj domicil.

147 — „Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da se pod ‚stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte‘ u smislu članka 5. točke 3. Uredbe Bruxelles I, podrazumijeva svaka tužba koja se temelji na tužnikovoj odgovornosti i koja se ne tiče ‚stvari koje se odnose na ugovore‘ iz članka 5. točke 1. podtočke (a) te uredbe. Radi utvrđivanja prirode tužbi koje se temelje na građanskoj odgovornosti podnesenih sudu koji je uputio zahtjev, valja stoga prvo provjeriti jesu li one ugovorne naravi, neovisno o njihovoj kvalifikaciji u nacionalnom pravu“ (vidjeti osobito presude Engler, C-27/02, EU:C:2005:33, t. 29. i sljedeće, i Brogsitter, EU:C:2014:148, t. 20. i sljedeće).

148 — Na primjer, prema sudskoj praksi Korkein oikeus (Vrhovni sud, Finska), arbitražna klauzula sadržana u ugovoru primjenjiva je u sporu koji se odnosi na izvanugovornu odgovornost u slučaju u kojem istaknuto neispunjenje navedenog ugovora ispunjava uvjete za prijevaru u smislu kaznenog prava (vidjeti Korkein oikeus, presuda od 27. studenog 2008., KKO, 2008:102, dostupna na sljedećoj internetskoj stranici: <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2008/20080102>)

2. Članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se – kada se protiv tuženika sa sjedištima u različitim državama članicama tužbom zahtijeva naknada štete zbog zabranjenog sporazuma, za koji je odlukom Europske komisije utvrđeno da predstavlja jedinstvenu i trajnu povredu članka 81. UEZ-a (članak 101. UFEU-a), u kojoj su sudjelovali u više država članica na različitim mjestima i u različito vrijeme – ne može smatrati da se štetni događaj dogodio u odnosu na svakog tuženika i u odnosu na sve vidove zatražene štete ili sveukupnu štetu, u svakoj od država članica na čijem je području zabranjeni sporazum sklopljen i/ili proveden.
3. Članak 101. UFEU-a treba tumačiti na način da se u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane povredom tog članka, načelo pune učinkovitosti zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije ne protivi provođenju sporazuma o prenošenju nadležnosti koji su sukladni članku 23. Uredbe br. 44/2001, dok se to načelo protivi provođenju arbitražnih klauzula i/ili sporazuma o prenošenju nadležnosti koji nisu obuhvaćeni navedenim člankom 23. kada je mjerodavnim nacionalnim pravom dopušteno da se nadležnost u vezi s tim sporom prenese na temelju klauzule u ugovoru čiji je sadržaj dogovoren, dok stranka, protiv koje je ta klauzula istaknuta, nije znala za predmetni zabranjeni sporazum i njegovu nezakonitost.